

L'IMPACTE DEL TURISME A LA CULTURA I LA SOCIETAT DE LES ILLES BALEARS

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Maria Antònia Canals Riera

Tutor: Alberto Martín Pérez

Grau de Sociología

Facultat d'Economia i Empresa, Universitat de Barcelona

RESUM

L'impacte que ha tingut el turisme en el si de les Illes Balears ha sigut un tema que ha generat molts debats i diferents estudis entre múltiples teòrics. En el següent treball s'analitza quins han estat els efectes del turisme, sobretot el de masses, en la cultura i la societat de Mallorca, Menorca i Eivissa mitjançant un primer anàlisi estadístic de l'entrada i el tipus de turisme, i tota una sèrie d'entrevistes a diferents polítics de les illes. En tant, a quins canvis ha provocat en el si de la cultura i la societat, com ha evolucionat fins aleshores, com ha impactat en les diferents illes, quina ha sabut reaccionar de millor forma, i per últim, quin model turístic s'hauria d'implementar per tal de cercar un equilibri eficaç entre el turisme i la cultura, que permeti crear una forta cohesió social en el si de la població i així mantenir la cultura popular i la identitat cultural de cada lloc.

Paraules clau:

Turisme de masses, model turístic, cultura local, Illes Balears

ABSTRACT

The tourism impact on Balearic Islands has been a very controversial topic and has triggered different studies among multiple theorists. Hereafter, in this academic paper the tourism effects are analyzed, above all mass tourism ones, in the culture and society of Mallorca, Menorca and Eivissa through a first statistical analysis of the influx, tourism types and sets of interviews to different island politicians. Regarding the changes on culture and society, how has evolved until nowadays, how has impacted on the islands and which one has known to react in a better way. Lastly, this paper assesses which touristic model should be introduced in order to find an effective balance between tourism and culture, allowing to create a strong social cohesion in population thus maintaining popular culture and the cultural identity of each place.

Key concepts:

Mass tourism, tourist model, local culture, Balearic Island

ÍNDEX:

1- Introducció	4
2- Metodologia.....	6
3- Marc teòric.....	10
2.1 Turisme.....	10
2.2 Cultura.....	12
2.3 Patrimoni Cultural.....	15
2.4 Autenticitat.....	15
2.5 Tipus de turisme.....	16
4- Context.....	17
5- Promoció turística.....	19
6- Anàlisis i resultats.....	20
6.1 Dades del turisme a les Illes Balears.....	20
6.2 La cultura i el turisme a les Illes Balears.....	23
6.3 Model turístic	28
6.4 Resposta institucional.....	32
7- Conclusions	35
8- Bibliografia.....	38

1- INTRODUCCIÓ:

El turisme s'ha convertit, dins el context de la globalització, en una de les indústries més potents del món. La implantació i el desenvolupament de les activitats turístiques en les Illes Balears, han suposat fortes implicacions geogràfiques donant lloc a un nou model d'organització territorial on l'ús social del territori s'ha conformat casi monogràficament cap el oci (Salvà Tomàs, 1989).

Balears, situat geogràficament en el centre oest del mar Mediterrani, entre Barcelona y Alger, constituït per tres illes majors (Mallorca, Menorca i Eivissa), dues menors (Formentera y Cabrera), i nombrosos illots al voltant d'aquestes, s'ha convertit fa ja uns quants anys amb un destí turístic de primer ordre a nivell internacional.

Al llarg de la història, l'impacte del turisme en la cultura ha estat molt important, en alguns casos, ha tingut conseqüències positives, ajudant a la conservació d'elements culturals, com el patrimoni arquitectònic, històric i cultural, però en molts altres casos, les conseqüències han estat força importants i han fet perdre molts elements arrelats a la història local, com les activitats tradicionals d'agricultura, gastronomia, música, etc...(Serra *et al.*, 2014). Diversos estudis com els de Amer (2009), asseguren que la repercussió del turisme sobre les societats és més intensa en contextos. Com les illes o petits països, amb dues característiques: una dependència econòmica casi exclusiva de l'activitat turística, i amb un ritme de canvi molt ràpid. Balears, és una d'aquestes destinacions que compleix alhora les dues característiques, principalment com a desenvolupament econòmic, el qual ha marcat el procés de modernització de la societat balear.

Cada any són molts els turistes que arriben a les illes per gaudir del clima i de les ofertes d'activitats i oci turístic que els hi ofereixen. Durant els mesos d'estiu segons l'Ibestat (2019) en l'últim any abans de la pandèmia causada per la COVID-19 (la qual ha afectat greument a l'activitat turística de les illes), l'entrada de turistes a Mallorca era al voltant de 8 milions; a Eivissa al voltant de 2 milions; i per últim Menorca amb una mitja d'1 milió de turistes. Tenint en compte que a n'aquestes dades, només es comptabilitzen els mesos de juny a setembre, considerats els mesos de temporada més elevats, en tant a entrada de turistes als aeroports de les illes.

El turisme actua de diferents formes el sí de les illes; per una banda és la principal font d'ingressos, donat que actua com un dels principals fenòmens creadors de feina. I alhora, per un altre banda, també actua com a potenciador de la cultura. Ara bé, el fet de que el turisme faci duplicar la població de les Illes durant 5 mesos, també porta conseqüències molt perjudicials que afecten alhora als recursos naturals, a la pròpia economia, al treball, a la societat, i sobretot a la cultura (Sintes, 2018). Les Illes Balears compleixen moltes característiques per a que la repercussió de l'activitat turística sigui més intensa: una dependència econòmica casi total i un ritme de canvi molt ràpid (Amer, 2009).

A les Illes Balears, sobretot a Mallorca i Eivissa, el turisme cultural no és majoritari, sinó que actua com un complement a la modalitat turística coneguda amb les quatre “S” britàniques: *Sea, sun, sex and sand* (mar, sol, sexe y arena). En els últims anys, sí que s’ha intentat potenciar els elements culturals d’aquestes illes, sobretot a la illa de Mallorca, per atreure un turisme cultural. Joana M. Arrom (2010), assegura que Mallorca disposa de molts recursos patrimonials suficients per a poder desenvolupar un turisme cultural de qualitat. A la capital Palma, hi trobem elements com El Castell de Bellver, La Seu, Sa Llotja, o simplement el casc antic amb elements històrics importants i alhora bonics per visitar; per altre banda, als pobles també hi trobem molts altres llocs per visitar, com són els Pobles més bonics de la Serra de Tramuntana (Sóller, Valldemossa, Deià), per a realitzar excursions, i visites als llocs més emblemàtics, els mercats locals d’altres pobles com Sineu, o bé les festes tradicionals que es van celebrant a cada un dels pobles de Mallorca.

Per aquest motiu, són molts els debats que han suscitat arrel de si s’ha de continuar amb el creixement turístic o si per contra s’ha de limitar. El problema, no és en cap cas el turista en sí, sinó que el que es discuteix, és el model turístic. El turisme com a fenomen, tal i com es dona en les Illes, provoca un procés de globalització que transforma tant els territoris físicament (major urbanització, i modificacions del paisatge), com també socioculturalment, ja que fa canviar tant la vida dels seus habitants, com la cultura i les tradicions.

S’ha de tenir en compte, el perfil del turista que normalment visita les Illes, per poder entendre el tipus de turisme, i les seves conseqüències positives i negatives al territori en tots els seus aspectes. La demanda turística balear, compta amb una característica rellevant: la seva elevada estacionalitat (Sastre *et al.*, 2004). Durant els mesos d’estiu, és quan es dona una major entrada de turistes a les illes, el que es coneix com la temporada alta, i això és deu al model turístic implantat de “sol i platja”, durant aquesta època de l’any, el perfil del turista que entra a les illes, es caracteritza per ser jove (menys de 30 anys), ja que normalment són estudiants i coincideix amb les vacances d’estiu, a més ho solen fer sempre en grup, i usualment repeteixen de destí, aleshores els podem trobar any rere any en algun dels hotels de les illes, principal lloc d’allotjament que escullen. Les motivacions que impulsen aquests turistes a escollir Balears com a principal destinació turística, es en primer lloc el clima càlid, les platges, l’ambient nocturn, i el preu (Sastre *et al.*, 2004)

Si analitzem la temporada baixa (durant els mesos d’hivern), hi podem trobar un perfil de turista molt diferent. Aquest, normalment té una edat més elevada (major de 45 anys), solen ser treballadors amb professions autònomes (amb major llibertat per decidir els mesos de vacances) i sobretot jubilats, per tant, normalment majors de 65 anys; viatgen amb un acompanyant o sols majoritàriament, però casi mai amb un grup molt majoritari (amb excepció dels viatges de l’IMSESO), durant aquesta temporada a diferència de l’altre, hi destaca la baixa presència de joves i estudiants (Sastre, *et al.*, 2004). A més, tal i com afirma Sastre (2004) amb la seva anàlisi, normalment el turisme que visita les illes durant la temporada baixa, repeteix el destí durant els

anys, segurament molts d'ells acabin tenint residència en alguna de les illes, o s'allotgi en alguna casa d'amics, donat que aquest tipus de turista acaba fent amistats i arrels al lloc on hi viatja, any rere any. Per últim les motivacions que condueixen a aquest turista, són el clima, la tranquil·litat, el preu i la qualitat de l'entorn, motivacions per altre banda diferents a les que condueixen al turista de temporada alta.

Aleshores, com s'ha vist amb aquesta definició dels dos perfils turístics més generals, a les illes s'hi instauren dos perfils turístics diferents, que aleshores tenen resultats en l'impacte cultural i social també divers. El de temporada alta, normalment impacta de una manera més greu, alterant de forma significativa elements tradicionals i arrelats, importants a les illes, per tant, és el que major debat suscita entre els teòrics i residents de les illes. Per altre banda, el model turístic que s'instaura durant els mesos d'hivern, és comporta de forma més tranquil·la i respectuosa i resulta més ben valorat i acceptat per les residents.

S'ha de comentar, que tot i haver seguit l'estudi de Sastre, per tal de diferenciar el perfil del turista, realitzat al 2004, fins el 2019 (abans de la pandèmia provocada per la COVID-19), encara s'ha pogut observar el mateix model turístic, amb un lleuger augment del perfil turístic de temporada baixa. A continuació veurem, quines són les conseqüències i els avantatges de cada un, i de quina manera s'intenta allargar des de les institucions polítiques la temporalitat del model de temporada baixa, i per contra reduir el de temporada alta.

Aleshores, amb l'objectiu principal del treball: conèixer quin ha estat i és actualment l'impacte que té el turisme en la cultura i la societat de Mallorca, Menorca i Eivissa, s'ha establert tota una sèrie d'hipòtesis que aquest treball és proposa verificar:

I. Hipòtesis 1: El turisme de masses és el principal factor que deteriora i fa malbé la riquesa cultural i la societat tradicional de un lloc, en particular de les Balears, però alhora és el model turístic que més beneficis econòmics aporta.

II. Hipòtesis 2: Eliminar l'estacionalitat turística, característica del model turístic balear, i aleshores allargar la temporada als mesos d'hivern, cercant un turisme allunyant del model "sol i platja", per un model on els principals Incentius siguin la cultura local i la tranquil·litat, pot ser la forma més idònia de trobar l'equilibri entre turistes i residents.

III. Hipòtesis 3: Des de les principals institucions turístiques de les Illes Balears, al llarg de la història, s'ha donat més importància al turisme, en relació a destinar més diners públics per a la seva promoció, donar més ajudes als hotelers per seguir construint, motivar el sector turístic de l'illa per evolucionar i seguir incentivant el turisme, etc.. i per el contrari, destinar molts pocs diners en el sector cultural local (ball de bot, música, art, gastronomia, etc...), desviant els diners públics, a incentivar un sector cultural molt més destinat al turisme que

no pas a la població local. En resum, el que han estat intentant des de les institucions públiques, ha estat reemplaçar la cultura, pel que es coneix com la “pseudocultura”.

IV. Hipòtesis 4: Eivissa, és l'illa Balear, que més ha sofert el canvi degeneratiu de la cultura popular, degut al greu impacte turístic de masses que ha viscut des de els anys 80, amb una transformació tant urbanística com cultural, que ha anat fet perdre entre d'altres coses, elements socioculturals, com l'idioma, les festes patronals, el ball pagès, etc.. a molts indrets de l'illa; substituint tot això, per les macro discoteques, els luxosos hotels a la vora de la mar, i convertit carrers de pobles com Sant Antoni de Portmany, amb carrers abastits de petites discoteques destinades al turisme estranger més jove. L'illa de Mallorca, també veurà afectada la seva integritat sociocultural, a causa d'aquest tipus de turisme, però en menor mesura que Eivissa. I per últim, Menorca, ha estat fins aleshores, l'illa que ha sabut salvaguardar-se de la millor manera, i ha sabut com seguir promocionant la seva cultura més pura en front dels turistes.

S'ha de comentar abans de començar amb l'anàlisi i desenvolupament del treball, que fa referència a l'evolució i impacte del turisme abans de la pandèmia provocada per la Covid-19. El turisme ha estat un dels factors, més afectats per la crisi sanitària, econòmica i social actual i aleshores no té sentit parlar d'un impacte social i cultural, en un moment on tant el sector turístic i el sector cultural s'estan veient greument afectats. Segurament aquests dos sectors hauran de canviar i el seu impacte tal vegada també sigui diferent en el sí de la població, s'hauran de fer més endavant investigacions per veure quin és l'efecte i impacte que tindran en un futur i com s'han adaptat a la “nova normalitat”, però en cap cas és l'objectiu d'aquest treball.

2- METODOLOGIA

L'objectiu principal d'aquest treball, és descobrir quin impacte ha tingut el turisme en la societat i la cultura de les Illes Balears, des de l'entrada massiva de turistes que es va donar durant els anys 70 i 80 a Mallorca i Eivissa, i posteriorment a l'illa de Menorca. Aquest boom turístic, ha estat clau per el context econòmic, social i cultural de les Balears, fent canviar la forma de vida dels illencs i illenques, i modificant alhora l'urbanisme de cada una de les illes per tal d'adaptar-se als nous visitants.

Aleshores, l'objecte principal d'estudi, serà conèixer quin tipus de turisme és el que es coneix com a turisme de masses; quins altres tipus de turisme s'han anat instal·lat als últims anys; quin model turístic és el més beneficiós per la cultura, l'economia i la societat de les illes; quin és el perfil turístic que visita les illes, i per últim com afecten aquests models turístics a la cultura en tots els seus àmbits i com es gestiona des de les principals institucions per tal de preservar tant el turisme com la cultura.

En relació a l'anàlisi, vaig decidir acotar la investigació a les tres principals illes: Mallorca, Menorca i Eivissa, ja que són les que més informació em poden aportar per l'anàlisi. Pel que fa a les dues restants, Formentera, té un turisme molts estacionat als mesos d'estiu, i només m'aportaria la informació d'un tipus de turisme que s'hi estableix, i de la seva evolució, a més la cultura i societat està molt unit a l'illa d'Eivissa. L'illa de Cabrera, no té residents, només és dedica a rebre turistes tant estrangers com locals, sobretot durant els mesos d'estiu, aleshores no m'aportava cap tipus d'informació sobre l'impacte que hi pugui haver-hi en la cultura i la societat de l'illa.

L'enfocament metodològic d'aquest treball, és basa en una investigació empírica de caire qualitatiu, i etnològic, on principalment s'ha fet una acurada revisió bibliogràfica sobre el tema i s'ha complementat amb un total de sis entrevistes a diferents persones relacionades amb alguna part del tema tractat.

Per una banda, la revisió bibliogràfica, s'ha fet servir sobretot per completar el marc teòric, per el qual s'han emprat tot un conjunt d'articles científics i llibres de diferents autors i autores en relació amb el tema, amb l'objectiu d'aportar una aproximació acurada als diferents temes tractats, per tal d'entendre a posteriori l'anàlisi del tema. En el que, per altre banda, a més del material teòric revisat, s'ha fet servir un total de sis entrevistes a diferents persones relacionades amb el turisme i la cultura de les illes, amb la finalitat de que mitjançant les seves experiències i coneixement sobre el tema d'investigació, poguessin proporcionar un mateix resultat teòric que pogués donar resposta a la qüestió analitzada de forma conjunta.

Les persones entrevistades, varen ser la majoria d'elles de l'àmbit institucional polític tant de l'àmbit turístic com cultural, només una d'elles prové només del món de la cultura. Vaig decidir escollir a polítics, ja que poden proporcionar una visió molt més general i objectiva del funcionament del turisme a les illes per una banda, i de com es gestiona el món cultural tenint en compte la pressió turística per l'altre.

A continuació, es mostra una taula amb la identitat i les característiques dels i les entrevistades per a la realització d'aquest treball:

Id	Sexe	Edat	Càrrec	Data de la realització de la entrevista	Presencial/online	Duració
1- Júlia Colom	Dona	23 anys	Músic mallorquina	27- 04- 2021	Online	22:46 min

2- Bel Busquets	Dona	48 anys	2a Vicepresidenta del Govern de les Illes Balears i consellera d'Innovació, Recerca i Turisme	03- 05-2021	Presencial	31:54 min
3- Miquel Àngel Maria Ballester	Home	55 anys	Conseller executiu de Cultura i Educació al Consell Insular de Menorca	04-05-2021	Online	42:12 min
4- Ruth Mateu	Dona	45 anys	Exconsellera de Transparència, Cultura i participació del Govern de les Illes Balears, i actual regidora de cultura de l'ajuntament d'Andratx	05- 05-2021	Online	50:47 min
5- Biel Barceló	Home	54 anys	Ex-vicepresident del Govern de les Illes Balears	12-05-2021	Online	35:25 min

La majoria dels entrevistats són polítics, amb càrrecs destinats o bé al turisme o bé a la cultura, ja que vaig considerar força oportú que des de l'administració de les illes aportessin el seu punt de vista sobre com es gestiona i es considera l'impacte que té el turisme a les illes, per tal de valorar-lo i entendre quin ha estat aquest, i quines conseqüències comporta a la societat illenca. És per això que vaig decidir escollir el mateix guió d'entrevista per tots ells, amb algunes puntualitzacions i diferències, per veure de quina manera s'enfoca l'impacte turístic en els diferents àmbits institucionals, per tal de que l'anàlisi fos un recull generalitzat, complet i harmònic del que succeeix a les Illes.

Per una altre banda, del món cultural vaig poder entrevistar a la cantant mallorquina, Júlia Colom, la qual es dedica a recuperar música tradicional mallorquina i adaptar-la al *Jazz*, al fer aquesta recuperació musical d'arrel i mantenir encara avui en dia una puresa tan mallorquina en la seva música, vaig pensar que era ideona perquè ens expliqués de quina manera s'ha d'enfrontar a altres sectors culturals que s'han venut en el sí del turisme, perdent l'essència construmbista, que ella tant reivindica.

Pel que fa als polítics i polítiques entrevistats, vaig poder contactar amb ells i elles a través de un contacte personal que també pertany al món institucional polític de les Illes Balears, ocupant el càrrec de portaveu per el grup parlamentari MÉS al Govern de les Illes Balears (Mercè Bujosa Estarellas), aleshores mitjançant el correu electrònic vaig poder concretar hora i dia per tal de realitzar les entrevistes. Pel que fa a la cantant, Júlia Colom, ho vaig fer mitjançant una xarxa social amb un missatge directa per privat.

Puntualitzar que d'Eivissa vaig intentar contactar tant amb polítics com també amb persones destinades al món cultural de l'illa, però finalment no vaig poder concretar cap cita per tal de poder realitzar l'entrevista. Tot i això, alguns dels entrevistats, formen part del Govern de les Illes, i no només de Mallorca i de Menorca, aleshores també m'han pogut facilitar informació vàlida per tal de fer l'anàlisi de l'illa d'Eivissa.

3- MARC TEÒRIC

En el següent treball, s'exposa de quina forma o en quin grau el turisme que ha rebut les Illes Balears en les últimes dècades, ha tingut impactes socioculturals, que han marcat i canviat la ciutadania illenca. En primer lloc, es definiran tota una sèrie de conceptes claus, per tal d'entendre el que s'explicarà més endavant.

3.1 Turisme:

Són moltes les definicions de turisme, a continuació s'exposen algunes d'elles a fi de completar una idea generalitzada de que és el turisme i com aquest afecta de manera tant directa a la cultura i la

societat de qualsevol regió, en aquest cas sobretot de les Illes Balears.

Cerveró, Iglesias i Villacampa (2002), defineixen el turisme com, totes aquelles activitats que les persones porten a terme durant els viatges i estances en llocs diferents als del seu entorn habitual, per un període de temps consecutiu inferior a un any, ja sigui per motius d'oci, negocis o altres. És un servei i les seves principals característiques és el ser un producte intangible i intransferible, que no només ha de contenir els elements essencials com son, l'alimentació, l'allotjament i tot un amalgama de béns i serveis, sinó també haurà d'estar lligat a emocions i realització personal de les expectatives prèviament plantejades sobre el desenvolupament del mateix (Jaume, 2015).

Segons, Gursoy, Jurowski i Uysal (2002) el turisme depèn de les actituds dels residents, essent fonamental el suport al desenvolupament del sector. Els impactes del turisme son tradicionalment de tres grups: econòmics, socioculturals i mediambientals. Aquest treball, es centra sobretot en conèixer quin és l'impacte cultural i quins canvis ha provocat en la societat, el desenvolupament del turisme a les Illes Balears.

El turisme a les Illes Balears és considerat com la major font de riquesa econòmica i com un dels fets més decisius i bàsics a la hora d'estudiar i analitzar les transformacions que s'han realitzat sobre l'espai i l'economia (Salvà Tomàs, 1989). El fenomen turístic, en alguns casos, ha fet canviar completament el paisatge preexistent, com és el cas del litoral que ha canviat el seu ús, encaminat ara cap el oci turístic, implicant això, tota una sèrie de canvis en la estructura.

3.2 Cultura

Una determinada definició del terme "cultura" porta necessàriament a un tractament específic de la qüestió cultural. Una anàlisi pot diferir substancialment de l'altre si el punt de partida no és el mateix o s'interpreta de forma distinta.

La cultura definida per l'antropòleg E.B. Taylor (1871): es un conjunt complex que inclou el coneixement, les creences, arts o tècniques, moral, lleis, costums, i qualsevol altre facultat i hàbit que l'home adquireix com a membre de la societat".

Segons Vallespir (1999), la cultura, és el que determina la denominada identitat cultural. Entén la cultura, per tant com un conjunt de pràctiques, actituds, valors, tradicions, comportaments, etc. propis d'una societat determinada. Tal i com explica l'autor, una de les característiques principals de la cultura, és que s'aprèn i es transmet; segons els antropòlegs, mitjançant els processos de socialització els individus aprenen múltiples i diversos elements culturals propis. La llengua, els sistemes de valors, els gustos, i les costums, les maneres d'entendre el món, la vida en general, són el resultat d'un aprenentatge.

La importància de la cultura per a l'estudi del turisme i les actituds dels residents es basa en dos elements principals:

- Per entendre i explicar la imatge que un poble té de si mateix i les actituds fonamentals que es reflecteixen cap a la visió dels estrangers que arriben a la seva ciutat, és necessari estudiar la història i tradicions del lloc en qüestió. Totes les cultures són dinàmiques i mostren les seves particularitats al llarg del temps (Lanquar, 2001)
- La mercantilització de la cultura per els turistes és allò que va integrat en un procés d'una economia globalitzada (Sherry, 1987). Aleshores Denis Judd (1999), proposa el fet de que els espais turístics de les ciutats, tinguin la capacitat de crear una bombolla que aïlli als turistes de les misèries de la realitat de la ciutat.

Les valoracions que facin els residents sobre l'impacte del turisme a la cultura local depèn de si entenen la cultura com un concepte estàtic o dinàmic. Segons Lanquart (2001), hi ha persones que consideren que el turisme és una destrucció de les societats i la cultura regionals, i en canvi n'hi ha d'altres que consideren que el turisme és un factor essencial per al manteniment de la cultura i les societats tradicionals, ja que ofereix una sortida a la seva producció cultural i artesanal. Ha permès revivre balls, tradicions, objectes artesanals i altres nombroses manifestacions culturals, tot i que el seu significat social i el seu propi ús dels productes siguin diferents del que varen ser al passat.

La cultura és en molts casos un recurs que permet atreure el turisme però, en canvi, en molts altres casos, el turisme pot actuar com a causa principal de canvis en la cultura local. Aquests canvis, poden ser vistos com a positius o negatius depenent de la visió personal que tingui cada individu de la cultura i la societat local (Cardona *et al.*, 2014). Aquells que defensin una posició estàtica de la cultura, poden desenvolupar actituds ambigües i hostils cap el sector turístic (Capenerhurst, 1994) interpretant-lo com una amenaça cap a les seves arrels i tradicions. Aleshores, és molt important alhora de parlar de cultura, que entén la societat local per a cultura, si tenen una visió estàtica o dinàmica d'aquesta.

La cultura i la seva evolució és un dels elements més rellevants dins els factors econòmics que determinen les actituds dels residents cap el turisme (Ramón, 2012). Hi ha diverses accions que provoquen efectes positius de la cultura sobre les actituds dels residents com per exemple, facilitar els intercanvis culturals i la difusió de la cultura local té efectes positius segons l'autor. A més, és necessari evitar que es doni la "pseudocultura". Aquest fenomen, es dona quan la cultura local es converteix en un atractiu turístic, ja que apareix el risc de que aquesta s'exageri i es modifiqui, i així augmentar l'atractiu turístic de la regió.

Tal i com relata Vallespir (1999), que hi hagi diversitat cultural a un territori és fruit dels moviments

migratoris que es produeixen. Les migracions han estat al llarg de la història un fenomen constant i han succeït en tots els llocs del món. Els principals motius que han impulsat les onades migratòries, majoritàriament han estat socioeconòmics (demanda laboral, fam..) i polítics (crisis o guerres).

Respecte a les Illes Balears i a l'Estat Espanyol en seu conjunt, a voltant dels anys 70 (amb l'arribada del turisme de masses), el territori també passa a ser receptor d'immigrants. A les Balears (sobretot l'illa d'Eivissa), es varen donar moviments migratoris interiors, tant de les zones rurals com de les zones més pobres, cap a les grans zones turístiques.

Amb aquesta arribada de persones de fora, és inevitable que es donin contactes entre els diferents grups culturals, aleshores aquest fet, en moltes ocasions resulta força conflictiu. Tal i com explica AMANI (1994), el simple fet multicultural, com a fenomen social, ja és detonant de conflictivitat: donat que, en primer lloc, es troben en un mateix espai individus i grups culturals que es desconeixen o bé que tenen una visió molt estereotipada, i per tant incorrecta dels demés. En segon lloc, normalment, coincideixen distints grups culturals amb unes necessitats comuns, i per tant, competeixen per aconseguir els seus objectius econòmics. Per últim, tal i com assenyala aquest estudi, amb la multiculturalitat, també concorren formes distintes d'entendre la realitat i de donar resposta a les exigències d'aquesta.

Un estudi realitzat per Amer (2009), analitza aquells determinants que ajuden a comprendre com són les relacions socials que s'estableixen entre els residents locals i els turisme i alhora de quina manera l'activitat turística es pot veure afectada per les actituds i posicionament de la població resident sobre el turisme i els turistes, i la capacitat política dels residents per incidir en les decisions de la política turística i del conjunt del model econòmic. Els següents determinants que especifiquen les relacions entre la població local i el turisme, s'han dut a terme per Joan Amer (2009), seguint les teories de Urry (1990 y 2002) y Smith (1989):

- 1- La importància econòmica de l'activitat turística: en les poblacions amb una economia altament diversificada, on el turisme és una indústria més, els impactes del turisme són molt menys intensos que en aquelles societats on el turisme és la principal indústria i la principal portadora de diners. En destinacions com el cas de les Illes Balears, on les societats són petites hi ha una forta sobredependència del turisme.
- 2- El ritme de canvi i l'estadi de desenvolupament turístic: les destinacions turístiques més consolidades tindran un menor impacte social del turisme. Per exemple, els canvis socioculturals provocats per el turisme a Balears no són els mateixos en els darrers anys, que en la dècada dels anys 60, quan just acabava de començar. També els responsables d'una destinació turística, tot i la dimensió i estadi de desenvolupament, poden intentar minimitzar els impactes socials canviant el tipus de turisme.

3- Els principals objectius de l'experiència turística per part dels visitants, així com també els principals objectius per part dels residents en desenvolupar aquesta activitat. Tot i els nous models turístics que s'ha anat instaurant en el sí de les illes, com el turisme cultural, el turisme rural, el cicloturisme, etc... els objectius clàssics de la majoria dels turistes es poden definir encara amb les quatre S's britàniques: "*sea, sun, sex and sand*". Balears, com altres destinacions turístiques al mediterrani de sol i platja, es promociona com un espai de transgressió, de ruptura amb la vida quotidiana, espais on es predomina prendre el sol i l'oci nocturn. A més, en alguns casos, els turistes que visiten espais naturals protegits com el cas de la Serra de Tramuntana (Mallorca) o Ets Amunts (Eivissa), és a dir el turista de naturalesa o rural, pot tenir un impacte molt més fort en un entorn relativament aïllat, que aquells turistes que visiten una zona turística molt més consolidada com Magalluf (Mallorca) o Sant Antoni de Portmany (Eivissa), els quals poden tenir un impacte social i cultural menys significatiu en la societat receptora (Mowforth y Munt, 2003).

En canvi, els objectius de l'activitat turística per part dels residents és bàsicament econòmica. La rellevància de l'activitat turística per els residents, és bàsicament fruit de la dependència econòmica d'aquesta activitat

4- Les connotacions espacials i temporals de l'activitat turística. El turisme de masses de sol i platja instal·lat a les Balears, és una activitat que es caracteritza sobretot per la seva concentració en un temps i un espai determinat i això té conseqüències en les relacions turisme-població resident.

Aquest tipus de turisme es caracteritza per una concentració en el temps entre els mesos de maig a setembre, molt especialment a juliol i agost. Aquest fet genera per una banda, conseqüències laborals, com la ocupació estacional, perquè bona part dels hotels estan tancats els mesos de la temporada turística baixa; i per una altra banda, porta a conseqüències com la congestió o la saturació, degut a problemes amb la infraestructura, com els aeroports, els quals estan sobre utilitzats els mesos de juliol y agost (temporada alta), i infrautilitzats la resta de l'any.

En relació a la concentració en l'espai, la majoria de turistes es troba a les zones costaneres, encara que a partir dels anys 90 amb l'augment del model turístic cultural s'ha vist un augment de l'ocupació turística a l'interior de l'illa.

5- Els efectes del turisme sobre les activitats agrícoles, industrials i financeres preexistents. Aquest és un determinant econòmic de les relacions turisme- població resident. La forma en com l'activitat turística determina la resta d'activitats econòmiques i la pervivència d'aquestes comporta importants conseqüències socials. El desenvolupament turístic suposa

la substitució d'un model econòmic agrícola amb una certa indústria, per un altre model anomenat monocultiu turístic, centrat en el sector dels serveis. Aquest fet, col·labora al declivi del món rural de les illes, amb el traspàs de capital al sector turístic.

6- Les diferències nacionals, culturals, socials i econòmiques entre els turistes i els residents. Ni els turistes ni els residents son grups homogenis, dins ells existeixen importants diferències econòmiques, socials, culturals i nacionals, les quals condicionen les relacions turisme- població resident. En relació a la procedència social, la majoria dels turistes son persones de classe treballadora i classes mitjanes-baixes.

En canvi, els residents amb l'inici del desenvolupament turístic, la societat de les Balears experimenta una ràpida transformació per a convertir-se en una societat de serveis. La transformació inclou una explosió demogràfica: arribada del número d'immigrants, durant la primera època turística (anys 60 fins els anys 90), sobretot provinents del sud d'Espanya (Andalusia i Castella la manxa; a partir dels anys 90 comença a arribar molta immigració del nord d'Europa tan residencial com laboral, i de països extracomunitaris (Equador, Marroc, Colòmbia i Argentina), sobretot instal·lats a Mallorca. D'aquesta manera, es va formant a les illes una població cada cop més heterogènia.

7- L'interès dels governs corresponents en desenvolupar l'activitat turística i de quina forma. La dictadura franquista va ser el règim que va propiciar el turisme de masses com un instrument pel creixement econòmic, la legitimació política i l'entrada de divises. En l'actualitat, tant el govern com el govern autonòmic (a les Balears, el Consell) tenen competències en turisme, i s'utilitzen també com a instrument impulsor del creixement econòmic. Ara bé, en relació de com s'ha de desenvolupar aquest turisme, es troben sovint diferents interpretacions amb els canvis de govern. Mentre que els governs de centre esquerra cada cop que han governat a les illes, han advocat més per una estabilització de l'arribada de turistes, els governs de dretes (Partit Popular), s'han decantat per un augment cada cop major d'aquests.

8- El grau per el qual els turistes i el turisme poder ser identificats com a "causants" de possibles desenvolupaments econòmics i socials no desitjats. Les relacions turisme població resident venen també determinades per el nivell d'identificació dels turistes i el turisme amb situacions com la saturació o la massificació. Aquests es produeixen en la societat balear fruit tant del desenvolupament turístic com de les pautes de l'economia i la societat de consum de masses. Ara bé, alhora també la mateixa població local entén que les transformacions socials negatives son causades per el desenvolupament turístic i per els seus protagonistes, els visitants. Els problemes de saturació de la societat contemporània illenca, son freqüentment atribuïts als turistes i al tipus de desenvolupament turístic (normalment

turisme de masses). Aleshores, la saturació és un dels problemes més greus d'una societat turística i també de la societat de consum.

3.3 Patrimoni cultural

El patrimoni cultural, es refereix al llegat de un lloc, l'autora Jessica Jaume (2015), fa una distinció d'aquest concepte entra:

- El patrimoni cultural intangible, el qual es materialitza en pràctiques, expressions, tradicions, coneixements, i habilitats, en tant a gastronomia, folklore, idiomes, música, història...
- El patrimoni cultural tangible, en objectes associats i espais culturals (punts d'interès, paisatges, museus, monuments, etc... Ambdós casos transmesos a través de generacions, es reconeixen per les comunitats i individus com el seu patrimoni cultural. Aquest llegat proporciona un sentit d'identitat, i és una de les principals motivacions per a viatjar.

Tenint en compte aquests dos conceptes i les seves respectives característiques, el patrimoni cultural determina la configuració de la cultura d'una societat (Alomar, 2010). Segons aquesta autora el turisme és també una oportunitat per a la cultura, en tant a la conservació i valoració del patrimoni, ja que es generen recursos econòmics necessaris per a la seva conservació.

Per a que aquesta conservació de la cultura, a través del turisme es doni, molts autors asseguren que el turisme que ha de rebre una regió, és el conegut com a turisme cultural, ja que aquest és considerat més "bo" per a treure persones que gatin molt diners i alhora no danyin l'entorn ni la cultura local.

Ara bé, Morro, A et al; (2009), adverteixen de que existeix, en aquest context, un risc a la degradació del patrimoni natural y cultural en les seves característiques identificadores quan el turisme és excessiu o està mal gestionat. El que s'ha de fer, és no desvaloritzar la cultura, ni tractar-la com un espectacle, sinó com un element propi de la societat.

Cada cop més, aquest tipus de turisme, es va donant en el sí de les Illes, sobretot a Mallorca, que és va posicionant a la par del turisme de masses, que es situa majoritàriament a s'Arenal i Magaluf. I també, es dona en major mesura a Menorca, famosa per el seus racons preciosos, considerada la illa més verge y natural (Sintes, 2018) i per les festes populars (Sant Joan a Ciutadella), i no per tenir un turisme, com el que per exemple si trobem a l'Illa d'Eivissa, enfocat majoritàriament a la festa.

3.4 Autenticitat

En aquest context, és important parlar de la autenticitat, un concepte clau en l'àmbit del turisme (Reisinger Steiner, 2006). Aquesta idea comença a sorgir als anys setanta, quan comença a aparèixer

el turisme de masses (Sedmak y Mihalic, 2008). Quan aquests turistes visiten una ciutat, el que pretenen és conèixer i experimentar amb la cultura, però aquesta cultura s'ha modificat per part dels residents per atreure als turistes, aleshores molt sovint, és mostren formes tradicionals no autèntiques (Besculides, Lee, y McCormick, 2002), com per exemple el cas de mostres de ball enfocades al turista, i no mantenint el ball tradicional, la vestimenta adequada... Segons l'autor, José Ramón Cardona (2014), s'ha de tenir clar, que segons el que diu la Teoria de l'Intercanvi Social, si una regió arriba a considerar-se un destí turístic, es dona perquè la població resident considera que aquest fet porta grans beneficis que superen els inconvenients generats.

Segons altres autors, el fet de rebre turisme, normalment turisme cultural, fa que es doni un intercanvi cultural entre residents i turistes, que fa que es pugui augmentar l'enteniment entre ambdós grups (Gómez, San Martín, y Bertiche, 1999; Mathieson y Wall, 1984). El turisme, per una banda, exposa als residents noves cultures, formes de ser, costums, etc..., aleshores això fa que es doni un intercanvi d'idees i una major tolerància entre les diverses cultures (Besculides, Lee, y McCormick, 2002). Per una altra banda, l'acció de mostrar la seva cultura als estrangers reforça la identitat comunitària (Esman, 1984), com una forma de conservar les tradicions i la cultura.

3.5 Tipus de turisme:

El sector turístic, és un dels sectors econòmics més afectats per les actituds dels residents, ja que un dels principals elements d'aquest sector perquè funcioni és el nivell d'hospitalitat dels habitants de la regió de destinació. Per tant, si els residents no mantenen actituds favorables cap als turistes, el sector turístic d'aquella regió va entrar amb fort declivi (Inskip, 1991).

En aquest sentit, influeix de manera significativa el tipus de turista que es dona, Ramon (2012) fa una distinció entre dos tipus de turistes: aquells que es mouen per motivacions culturals, els quals mostren un major respecte per a la població resident i solen realitzar un major respecte cap a la població autòctona i participen en major mesura a activitats on es potencia la cultura (musical, gastronòmica, artesanal...) i on es mostra un clar interès per conèixer les tradicions de cada lloc. En canvi, a l'altre extrem, hi trobem aquells que no mostren cap tipus d'interès cultural, per el contrari, aquests no busquen tranquil·litat ni conèixer la regió, sinó que pretenen que siguin els residents qui s'adaptin a la cultura. Dins aquest grup de turistes, sobretot hi trobem joves que el que cerquen són llocs molt econòmics, sense cap tipus de norma, i amb la llibertat de poder fer tot el que els hi plagui. Actualment, seria el cas de Magaluf a Calvià (Mallorca) o el West End a Sant Antoni de Portmany (Eivissa); en ambdós casos és el turisme que hi podem trobar, i és el que malauradament més trobem des de els anys 70 a les Illes Balears amb l'arribada del turisme de masses, i el que alhora més malbarata la cultura i el valor de cada Illa.

La cultura i la seva evolució és un dels elements més rellevants dins els factors econòmics que determinen les actituds dels residents cap el turisme (Ramón Cardona, J; 2012). Hi ha diverses

accions que provoquen efectes positius de la cultura sobre les actituds dels residents com per exemple, facilitar els intercanvis culturals i la difusió de la cultura local té efectes positius segons l'autor. A més, és necessari evitar que es doni la "pseudocultura". Aquest fenomen, es dona quan la cultura local es converteix en un atractiu turístic, ja que apareix el risc de que aquesta s'exageri i es modifiqui, i així augmentar l'atractiu turístic de la regió.

4- CONTEXT- INICIS i EVOLUCIÓ DEL TURISME A LES ILLES BALEARS

Tot i que, actualment la gran part de la economia de cada una de les Illes es basa majoritàriament en l'activitat turística, no totes han tingut el mateix ritme d'entrada de turisme, ni la mateixa evolució.

Autors, com Francisco Colom (2015), assenyalen que en els anys 50, la presència de turistes a Mallorca, ja era notable, i uns quants anys més tard, ho va ser a l'illa d'Eivissa. En el 1959, el govern franquista va aprovar a Espanya, el pla d'Estabilització que va resultar decisiu per a les Illes Balears i per a que Espanya, pogués sortir del seu aïllament internacional i abandonés la economia autàrquica. Les Illes Balears i altres regions, sobretot del litoral, varen poder avançar en el desenvolupament del turisme gràcies als avenços com la devaluació de la moneda, el foment de la inversió estrangera, la facilitat dels canvis de divises, etc.. . Amb aquest pla d'estabilització, també es va aconseguir prosperar a nivell legislatiu, amb tota una sèrie de lleis, com la Llei de Competències turístiques per re-ordenar les activitats turístiques, i fer-les centrals en l'economia espanyola.

Durant els anys 60 i 70, existeix el que s'ha anomenat com boom turístic, que també es va donar en gran part a la illa mallorquina i eivissenca, amb uns anys de gran creixement econòmic, gràcies a aquest turisme en massa, basat en el model sol i platja.

El cas de Menorca va ser diferent, marcat per un retard en aquesta explosió turística, ja que es va donar durant els anys del boom turístic a les altres illes, una activitat econòmica basada sobretot en el desenvolupament industrial i agrícola (Sintes, 2018). Autors com Fullana (2009), senyala que aquestes diferències es poden donar a la falta de promoció i d'actuació de les tour operadores de l'illa menorquina. Un altre factor explicatiu d'aquesta diferent evolució, és el fet de que Menorca no va tenir un aeroport fins a 1969, sinó que només disposava d'un aeròdrom. Des de la construcció de l'aeroport, es varen començar a realitzar noves infraestructures i nous allotjaments i la indústria turística va començar a augmentar de forma considerable.

Durants els anys 80, es produeix una nova etapa d'expansió del turisme a les Balears, que afecta sobretot a Menorca. S'estableix un nou model turístic que es dona sobretot a l'augment d'ocupació d'apartaments, substituint la flota hotelera, que fins aleshores havia predominat en l'elecció d'allotjament turístic. Aquest fet, fa que es promogui un turisme molt més familiar, aleshores a Menorca, es comença a donar un turisme, majoritàriament cultural dominat sobretot per famílies

senceres.

Aquesta era dels anys 80 fins els anys 90, va venir marcada per la dualitat turística, per una banda, el turisme residencial, el qual aporta molt més diners, i alhora el turisme del “tot inclòs”, que es caracteritza per tot el contrari, ja que és el turisme que menys diners deixa als comerços locals de l'illa. Aquest últim és majoritàriament procedent de Gran Bretanya. Durant aquesta època, la oferta turística de més qualitat per la cultura i la sostenibilitat de l'illa és molt cara i a més apareixen nous destins competidors que ofereixen més qualitat per menyspreu (Jaume, 2015).

Durant els anys 90 fins els anys 2000, va ser un període on es va expandir sobretot el turisme de masses, conegut majoritàriament per el turisme de les quatre “S” (*sea, sun, sex and sold*). Però, alhora també és comencen a donar els primers agroturismes, sobretot a les zones muntanyoses, com la Serra de Tramuntana (Mallorca), que afavoreixen al turisme sostenible, i aporten més benefici econòmic a zones on no tan accessibles per el turisme de masses. Aquest últim, a partir de l'any 2000 cap endavant ha manifestat un cert deteriorament sobretot a les zones on més es situava (Magaluf, S'Arenal, West End), ja que tot i que encara hi ha una gran incidència d'aquest turisme de sol, platja i festa, çes comencen a donar tota una sèrie d'hàbits dels turistes més orientats a la cultura, la gastronomia, etc.. comencen a mostrar molt més interès per les costums, les tradicions i els productes propis de l'illa, sobretot a Mallorca i Menorca, deixant Eivissa, com l'illa destinada a la festa, i al famoseig més internacional.

Aquests canvis en el turisme de les illes, s'han donat gràcies a les pressions per part de sectors socials que es varen imposar al tipus de turisme que entra i s'instal·la a les illes, ja que aquest es veu que provoca un fort deteriorament tant mediambiental, com social i cultural. Un anàlisi sobre l'impacte turístic realitzat per Mathieson y Wall (2006), exposa com el desenvolupament turístic comporta una forta degradació social en les destinacions turístiques, especialment, tal i com exposen els autors, pel que fa a les condicions de vida dels treballadors turístics. Els exemples més clars pel que fa a les illes Balears, són les zones de S'Arenal i Calvià a Mallorca, i Sant Antoni de Portmany a Eivissa.

En aquesta mateixa línia autors com Carbonero (2001) entre d'altres, identifiquen la vulnerabilitat social, com una de les principals conseqüències d'aquesta degradació social, provocada per el turisme. Defineix la vulnerabilitat social com un fenomen multidimensional que es caracteritza per: la fragilitat de l'estructura familiar-comunitaria; les insuficiències formatives y culturals; les insuficiències en la salut i la autonomia física; les dificultats en l'accés de recursos econòmics i materials, vivenda, treball...; i les restriccions en l'accés als recursos socials i institucionals (Carbonero et al., 2001). Sobretot aquesta situació mencionada afecta de manera més significativa als que estan a l'atur de llarga duració, a aquells o aquelles que tenen intenció de treballar pero no tenen qualificació (sobretot els que tenen més de cinquanta anys), les famílies monoparentals amb escasos recursos, els joves que no han acabat la formació obligatòria i totes aquelles llars amb una

situació de pobresa relativa. Per últim, Carbonero puntualitza que totes les zones d'aquest tipus es caracteritzen per la importància de la població immigrant, tant nascuda a altres comunitats autònomes espanyoles, com en el estranger.

Segons Carbonero et al., (2001), en societats turístiques amb un nivell de vida tan alt, com és el cas de Balears, però amb una desigualtat social tan pronunciada i amb sectors nombrosos de les classes treballadores amb situació de precarització laboral, les necessitats de portar a terme polítiques socials que garanteixin la ciutadania social i la cohesió social són moltes. Aleshores, aquest fet comporta a que a Balears, tot i la renda per càpita i de les xifres del PIB, les situacions de vulnerabilitat social son considerables i creixement en els últims anys, amb diferències força importants entre Mallorca, Menorca i Eivissa, i sobretot entre les diferents zones de Mallorca i Eivissa.

La illa d'Eivissa ha estat de les illes, la més coneguda com a destí turístic, i això es deu a tot un segle d'accions promocionals, tant de particulars com d'administracions, i a dècades de creixement del sector turístic que han portat a la situació dels últims anys (Ramón, 2001). Segons les últimes dades del IBESTAT (2020), Eivissa reb al voltant de 3 milions de turistes cada any (Ramón y Tomillero; 2020), el que fa que tingui una elevadíssima dependència econòmica del sector turístic.

La societat i la cultura local de l'illa s'han vist molt determinades per aquest fort desenvolupament turístic, marcat per una arribada massiva tant de turistes com de treballadors de temporada que han fet créixer exponencialment la seva població durant els mesos de més bonança turística. Dels 147.914 habitants empadronats en el 2019: 38, 85% han nascut a l'illa, el 32,81% a altres parts del territori Espanyol i el 28, 81% en el estranger (IBESTAT, 2020). Amb aquestes xifres el que determinam que a l'Illa d'Eivissa, tenim una població molt heterogènia i que es deu principalment a un creixement poblacional motivat per el turisme. Aquest fet, fa que la llengua materna (català), només és parli a una quarta part del total de l'illa (IBESTAT, 2020), una xifra realment alarmant essent el Català la principal llengua del territori, i amb el que podem interpretar la degradació de la cultura local que viu Eivissa. Desde molts sectors de l'illa hi ha hagut fortes demandes davant la pèrdua accelerada de la cultura tradicional, el deteriorament del medi natural i la massificació turística (Ramón y Tomillero; 2020).

4- PROMOCIÓ TURÍSTICA

La promoció turística és una eina de comunicació fonamental que permet donar a conèixer l'atractiu de cada Illa i alhora incrementar l'arribada turística. Autors com José Ramon (2020), han constatat que la promoció turística forma part de l'àrea de comercialització i distribució, ja que els canals de distribució són essencials per a la promoció turística i els professionals del sector promocionen i vénen simultàniament. Castilla y Castaño (2015), defineixen la promoció turística com "l'ús conscient de la publicitat i el màrqueting per a comunicar imatges selectives de les localitats o zones

geogràfiques específiques per a un públic objectiu”.

En els últims anys, han augmentat considerablement les demandes per a pal·liar l'arribada massiva de turistes a les illes, ja que sobretot a Eivissa, s'estava donant una gran pèrdua de la cultura tradicional i de les característiques socials més pròximes. Ara bé, enfront a la gran dependència econòmica del turisme que viu les illes, és impensable que es deixi de promocionar aquestes com el millor destí als que els turistes d'arreu del món poden arribar, segurament no es pot permetre ni la societat ni el govern, que és disminueixi l'arribada d'aquests al territori illenc.

Aleshores, el que s'ha fet en els últims anys des dels governs de les illes, és fer un canvi en la promoció turística. Actualment la promoció ja no es centra en donar a conèixer l'illa per atreure elevats volums de turistes com sí que es va donar des dels anys 60-70 fins fa uns pocs anys; sinó que ara està majoritàriament dirigida a recordar els atractius alternatius als tradicionals que permetran diversificar i desestacionalitzar les arribades de turistes (Ramón i Tomillero, 2020). Els principals actors de la promoció turística de les illes Balears són majoritàriament empreses privades (cadena hotelera i grans empreses enfocades al turisme) y l'administració pública (ajuntaments locals, Consell Insular i el Govern autonòmic). Aquests actors tant públics com privats, actuen conjuntament per a promocionar les illes al turisme, el problema recau molts cops per una mala gestió entra ambdós sectors per una diferència en els interessos i els objectius d'aquesta promoció. Uns altres dels temes que han suscitat importància en els darrers anys es el dels turistes convertits amb residents, el que també es coneix amb el terme: immigració residencial, i els canvis que comporta en la configuració de les poblacions locals. Distingir la immigració residencial de la immigració laboral, amb estatus jurídics diferents i posicions socials invertides, és fonamental per a l'anàlisi de com es construeix la societat turística (Amer, 2009). Un estudi realitzat per la antropòloga Waldren (2001), on s'utilitzava la immigració residencial del poble de Deià, situat a la Serra de Tramuntana de Mallorca, mostrava de quina manera els residents estrangers, en molts casos, tenien molt més en comú amb la població local que no pas amb els turistes que visitaven el poble. Els estrangers instal·lats a Deià participaven de la vida local i volien participar en les decisions preses a nivell municipal. Tot i així, la identitat deienenca d'aquests nous residents encara no és completament reconeguda per la resta de locals. Això condueix a Waldren a una afirmació que es pot aplicar al conjunt de les Balears: amb l'arribada de nous residents, la constant reconstrucció de les identitats es converteix en una forma de control sobre els llocs i aquells viuen en ells. Aquestes identitats dels pobles serán contínuament negociades en els pròxims anys, degut a la realitat demogràfica canviant de molts dels municipis de les Illes Balears (Amer, J; 2009)

4- ANÀLISI:

El turisme de masses, ha estat el tipus de turisme predominant a les illes Balears, el que ha portat a una pèrdua en la diferenciació, la autenticitat del producte i a una alta estandardització; tot i que si es parla de termes purament econòmics i mercantils, ha estat molt positiu per les illes. De fet, desde que als anys setanta s'introduís al mercat turístic, Balears ha estat una de les comunitats autònomes amb més capacitat socioeconòmica del panorama nacional.

En el següent anàlisis s'estudiarà de quina manera el turisme, sobretot aquest turisme de masses ha impactat a nivell cultural i social en cada una de les Illes analitzades, tenint en compte com és aquest turisme, en quina mesura és dona i en quins mesos té més impacte. Per una altre banda també s'analitzarà quins canvis ha provocat fins aleshores aquest model turístic, i quin model seria el més adient per tal de un menor impacte; per últim també és veurà des de la perspectiva institucional mitjançant les entrevistes realitzades quines mesures s'han pres des de la política per tal de gestionar el turisme i la cultura a les Illes, i quin futur és pronostica o s'augura en aquest sentit.

DADES DEL TURISME A LES ILLES BALEARS

Per tal d'analitzar el turisme que arriba a les Illes Balears cada any del que hem anat parlant en aquest treball, s'han agafat les dades estadístiques del 2019 en relació a l'entrada de turistes en els aeroport de Mallorca, Menorca i Eivissa, per tal d'afirmar el que s'ha explicat al marc teòric en relació al tipus de turisme, en tant a procedència, temporalitat, estacionalitat, etc..

S'ha decidit analitzar el 2019, ja que podem considerar l'últim any, abans de la pandèmia causada per la crisi sanitària, social i econòmica del COVID-19, que les Balears varen tenir una aflluència turística "normal" i sobretot força elevada, que ens serveixi de model per poder afirmar tot el que hem anat explicant anteriorment, en relació a l'impacte del turisme en la relació a la societat i la cultura de les Balears. Cal explicitar, que segurament en tornar a reprendre l'activitat turística, aquesta ja no sigui el que era (almenys en els propers anys), ja que com les altres activitats comercials, s'hauran d'adaptar a una nova "realitat", marcada per la por, la incertesa i les mesures per evitar una re-infecció del virus.

També cal esmentar, que el turisme ha estat un dels sector més afectats per la pandèmia, ja que s'han paralytats les mobilitzacions i l'entrada i sortida de persones, per tant és més que evident que hi haurà un canvi en el sector i que tal vegada sigui una possible solució al turisme de masses.

En general, el turisme sempre ha patit greus conseqüències al llarg de la història provocades per les crisis econòmiques que ha viscut el país; si analitzem l'arribada de turistes al 2014 (any de la finalització de la última gran crisi viscuda a Espanya) comparat amb l'arribada de turistes al 2019, podem veure un clar augment d'aquests. Mentre que al 2014, segons el AETIB (2019) l'entrada

total va ser de 15.916, 736, al 2019, era de 20.640.255, aleshores podem veure que clarament com ja hem comentat el turisme en els últims anys va augmentar en relació a totes les Illes.

A continuació analitzarem les tres illes, comparant l'arribada de turistes tant a nivell interilles, nacional com internacional; alhora que també analitzarem els anys en els quals hi veiem un increment o per el contrari una disminució d'aquest turisme.

Pel que fa a l'illa de Mallorca, el total de passatgers arribats a l'aeroport de Son Sant Joan durant el 2019 varen ser un total de 14.840.735 turistes. D'aquest total 465. 004 son passatgers provinents d'altres illes (Menorca, Eivissa o Formentera); 3.258. 327 provenen de altres Comunitats Autòniques espanyoles; i per últim, 11.117.404 passatgers venen d'altres països. Amb aquestes dades veiem que un percentatge molt més elevat de passatgers arribats a Mallorca durant tot l'any són de procedència estrangera, sobretot durant el període de temporada alta que compren desde abril fins a Setembre/Octubre, amb una entrada cada mes, de al voltant 1 milió i mig de turistes. S'ha de destacar també que en canvi, els passatgers d'origen nacional i inter-illes, tenen una incidència entre els mesos d'hivern i els mesos d'estiu molt poc significativa, ja que segurament sigui un tipus de turisme amb interessos més culturals, gastronòmics i rurals, que evitin la massificació turística de la temporada alta.

A l'illa de Menorca, el total de visitants que rep l'illa és força menor que el es dona a Mallorca, a l'aeroport de Menorca, situat a la ciutat de Maó, és varen detectar l'any 2019, una mitjana de 1.737.403 passatgers. D'aquests, 199.261 eren passatgers inter-illes; 694. 213 passatgers d'origen nacional; i per últim, i amb clara diferència elevada per sobre dels altres 843. 829 de passatgers internacionals. Aleshores, l'illa reb un nombre de turistes nacionals i internacionals molt més elevat que pel que fa als visitants altres illes. En aquest cas, veiem com a Menorca el nombre de visitants que rep l'illa és inferior a Mallorca, segurament també perquè va ser de les illes amb una entrada més tardia al mercat turístic, i amb una oferta molt més limitada, sobretot per el turisme de masses, però que en els últims anys cada cop està més demandada. Tal i com hem vist a Mallorca, en els tres tipus de passatgers, la concentració de visitants es concentra dins els mesos d'estiu, ara bé mentre que els viatgers interilles opten per visitar Menorca durant els mesos de maig i juny, el passatger nacional i internacional, veiem que hi va durant els mesos de Juliol i Agost.

Per últim, a l'illa d'Eivissa, la tendència és la mateixa de les altres illes, amb una concentració en els mesos de juny a setembre. En aquest cas, el total de passatgers arribats a Eivissa durant l'any va ser de 4. 062. 117, menys que Mallorca, però molt més que Menorca. Els passatgers internacionals, els més abundants amb un total de 2. 405. 629 durant l'any, sobretot dins la temporada alta arribant al juliol i l'agost a una mitjana de 450.000 passatgers. Pel que fa als nacionals, al 2019 varen arribar a entrar-hi 1.388.793, i amb menys incidència els passatgers provinents d'altres illes amb un total de 267. 695; en aquests dos últims casos, l'entrada de visitants està molt més repartida entre els diferents mesos de l'any, que com ja hem dit, segurament es doni per la cerca d'una major

tranquil·litat i amb uns interessos turístics força diferents, que els passatgers estrangers.

Aleshores, mitjançant aquestes dades estadístiques del 2019 analitzant l'entrada de passatgers en els principals aeroports de les illes; s'ha de matisar també que no s'han comptabilitzat l'arribada en els ports, que sobretot pel que fa a als viatgers inter-illes son freqüentment concorreguts; tenint aquest aspecte en compte i alhora al fet de que l'avió és per suposat, el transport més utilitzat per arribar a les illes, podem concloure que en primer lloc, Mallorca és l'illa en la que arriben més visitants tant nacionals, com internacionals, com també interilles (cal esmentar aquí, que molts d'ells venen per qüestions sanitàries, donat que la medicalització i l'atenció sanitària és molt més avançada i completa que pel que fa a Menorca i Eivissa; i també per realitzar estudis superiors i universitaris, ja que l'oferta educativa també és molt més extensa a Mallorca que al resta d'illes). En segon lloc, Eivissa seria l'illa que més passatgers rep i per últim, Menorca, la qual seria la que actualment menys turistes reb a l'any.

Pel que fa a l'estacionalitat per mesos, en els tres casos és compleix la premisa de que la població a les Balears augmenta durant l'estiu, ja que tal i com hem vist, en les tres illes, l'entrada de passatgers és molt més elevada que durant la resta de l'any, sobretot pel que fa al passatger internacional, que durant la temporada baixa en comparació amb l'alta, és casi inexistent. En canvi, tal i com he comentat abans, durant els mesos d'hivern l'afluència de passatgers nacionals i interilles és més notòria, sobretot durant els últims anys que aquest tipus de turisme s'ha anat espaciant més durant l'any amb l'entrada també de nous models turístics, escapant del turisme de masses, protagonista fins ara, del turisme instal·lat a les Balears.

ANÀLISI ENTREVISTES:

El turisme de masses, ha estat el tipus de turisme predominant a les illes Balears, el que ha portat a una pèrdua en la diferenciació, la autenticitat del producte i a una alta estandardització; tot i que si es parla de termes purament econòmics i mercantils, ha estat molt positiu per les illes. De fet, desde que als anys setanta s'introduís al mercat turístic, Balears ha estat una de les comunitats autònomes amb més capacitat socioeconòmica del panorama nacional.

A continuació mitjançant els següents blocs temàtics, s'analitzarà de quina manera aquest turisme de masses ha malbaratat la cultura i la societat de les Illes, quin model turístic és el més beneficiós per tal de trobar l'equilibri entre turisme i cultura local de qualitat i per últim com es gestionen per part de les institucions polítiques aquests sectors i quin és el seu objectiu principal en aquest sentit.

1- La cultura i el turisme a les Illes Balears:

El turisme i la cultura han estat en constant disputa dins la societat i les institucions públiques i privades de les illes, el que ha fet crear una constant tensió entre aquests dos mons, i que realment

es faci molt difícil que puguin anar pel mateix camí. Donada també aquesta polarització s'ha generat un clima social tens que fa que tota una part de la població hagi adaptat la seva forma de viure al turisme i a les seves demandes, i en canvi tota una altra, visqui completament aliena a ell, lluitant per la conservació del patrimoni i la cultura més pura i local.

“Hi ha un part de Mallorca que viu d'esquenes del turisme, hi convivim però d'esquenes a ell”-E2.

Des de les institucions polítiques, totes i tots els entrevistats, varen coincidir en que s'ha de crear un model turístic que uneixi aquests dos sectors, i que estigui venerar sobretot per el respecte i l'adequació a la cultura pròpia de cada Illa, sense per altre banda, eliminar el turisme, ja que en primer lloc, s'ha de deixar constància que el turisme és el principal sustent econòmic de les Illes Balears i que la seva destrucció resultaria una profunda crisi econòmica i social. Actualment, amb la crisi sociosanitària provocada per la COVID-19, es confirma aquest fet, ja que en front a la paralització de l'entrada i sortida de persones dels seus respectius llocs de residència, el món en general, pero en especial destinacions turístiques com el cas de Balears, s'ha vist greument afectades en termes econòmics sobretot, però també culturals i socials.

El problema que hi ha les illes no és el turisme en sí, sinó que el problema radica en com nosaltres enfoquem el turisme i com s'hi exposa la població. En comptes de voler mantenir les tradicions, les arrels, i promocionar el producte local de cada lloc i diferenciar-nos en un món summament globalitzat, el que es fa és posar-se en mans d'aquesta globalització i és ven el conjunt de l'illa a un mercat turístic explotador que fa que perdre la pròpia identitat de l'illa re-adaptant tots els recursos a la seva promoció turística.

“ En comptes de presentar la nostra idiosincràsia de la nostra cultura tradicional, ens posem a l'abast del la globalització, i en comptes de cercar la diferenciació de territori, sembla que el que estem cercant realment és el mateix per tot, es perd la riquesa i la identitat de cada lloc”-E4

“L'amenaça principal de la Cultura de Menorca, no és el turisme, som els mateixos menorquins”.-E3

Aquestes paraules extretes de la entrevista de la política, reflexen el que ha passat i actualment encara passa amb el turisme. Des de el boom turístic dels anys 70 i 80, la societat illenca que dóna suport al turisme ha deixat de banda la seva història i les seves arrels per adherir-se a una forma de vida creada per els visitants de l'illa i no per els seus residents, el que ha tingut conseqüències molt perjudicials per la cultura i la societat local de les Illes.

“El turisme ens ha afectat de manera integral a les Balears, ha estat un detonant clau que a definit i establerts un modus de vida en tots els seus possibles àmbits”- E2

En primer lloc, ha establert el model laboral i econòmic, el qual consisteix en una gran majoria de població que es presta a treballs de molt baixa ocupació, durant sis mesos a l'any (temporada alta), el que forma una societat *pluriocupada* amb treballadors amb contractes fixos discontinus; els sis altres mesos restants, aquella població més benestant a nivell econòmic, es pot dedicar a gaudir d'activitats ocioses, o tenir l'oportunitat de formar-se a altres nivells i sectors, i d'altres que en canvi, intenten subsistir amb altres treballs puntuals o és mantenen a l'atur. Aleshores tenim un tipus de treball marcat per la temporalitat que crea una forta desigualtat social, amb una clara diferència entre aquelles feines benestants amb molta més qualificació i que s'allarguen a la resta de l'any, i aquelles que es dediquen al sector turístic. A més dins aquest, hi trobem els grans empresaris i hotelers, que es lucren amb grans interessos durant els mesos d'estiu, però que en canvi ofereixen un tipus de treball molt precari.

Aleshores, a les Balears, sobretot a Menorca i Eivissa, hi ha una mancança generalitzada de llocs de feina qualificats, el que fa que molts de joves hagin d'emigrar a altres comunitats o altres països, per poder treballar del que s'han format, amb uns sous dignes i amb unes condicions laborals adequades. I amb tot això, l'augment de llocs de feina destinats al món turístic i la globalització, la qual ha fet disminuir la producció industrial en el si de les Illes, han agreujat aquesta situació, creant una escenificació laboral en general precària i desigual.

“ L'impacte turístic ha deixat conseqüències que normalment deixa el turisme per tot arreu: un mercat de poca qualificació; la gran pèrdua sociocultural de Menorca, és no saber donar llocs qualificats, i això ha fet que molts de joves han d'emigrar per poder fer feines de més qualitats, això és un greu problema i ho hem de revertir”- E3

“Menorca durant els anys 60, 70. 80 va tenir una indústria manufacturera va poder crear una classe mitjana benestant, era un treballador manual però qualificat, és un obrer qualificat, sobretot si el comparem amb el treballador estàndard de l'àmbit turístic, que quantitativament té un sou molt pitjor, per tant per la deslocalització, el trasllat de producció de manufactures cap a Orient, cap a Àsia, fa que és molt difícil que hi hagi una indústria manufacturera en el futur.”- E3

Tot i aquesta situació generalitza en totes les Illes, cada una presenta un escenari i un model diferent. Mentre que Eivissa, té un model econòmic dedicat al 100% al turisme, amb una mancança d'indústria, d'agricultura i de producció artesanal. Donat que aquesta indústria turística requereix molta mà d'obra, la població eivissenca ha estat insuficient, i des de el boom turístic als anys 70 s'ha vist caracteritzada per la rebuda de molta població immigrant, sobretot del sud d'Espanya, que ha anat introduint noves cultures, les quals han fet malbaratar la cultura local eivissenca.

“Eivissa, sigui probablement de les illes que més s’ha de despersonalitzar, també és fet de que evidentment el turisme necessita molta mà d’obra, la població resident ha estat insuficient, aleshores Eivissa ha rebut molta immigració de fora, que evidentment també ha anat imposant la seva cultura, i alhora ha anat degradant la cultura local de l’illa.” -E5

En canvi, pel que fa a Menorca, durant els anys setanta i vuitanta es va establir un model econòmic, que economistes i teòrics ho coneixen com “la via menorquina del creixement econòmic”, la qual es caracteritza sobretot per la cerca de un equilibri entre el sector primari, secundari i terciari, fent mantenir en bons nivells el primari, augmentar considerablement el secundari (indústria manufacturera) i fer disminuir i desestacionalitzar el sector terciari (turisme). La conseqüència directa d’aquest model, és un augment de la cohesió social, que fa augmentar la capacitat crítica negociadora als seus habitants. De fet aquesta cohesió va ser clau per rebatre projectes com el Pacte territorial insular” (PTI), que feia front a la construcció massiva que es va donar durant al 2003 a Menorca amb l’aprovació de la llei del sòl, que va ajudar a refutar-la i a instaurar un PTI anticíclic amb un model basat amb la creació de per una banda crear nuclis residencials per viure, per un altre nuclis turístics mot acotats i per últim, mantenir una gran proporció de sòl rústic per fer feina al camp. Amb aquest model instaurat a l’illa, s’evita la construcció desaforada i aleshores també l’entrada massiva de turistes, ja que les zones reservades per ells estan molt més racionalitzades i limitades.

Per últim, el cas de l’illa de Mallorca, seria el que presentaria una mixtura entre els anteriors explicats, ja que també és pionera en rebre turisme de masses i en instal·lar un model econòmic dedicat en gran part al sector turístic, però alhora, segurament també gràcies a ser l’illa amb més població i amb més recursos, ha sabut mantenir alguns elements del sector primari i el sector secundari.

“La cohesió social, és una conseqüència del model econòmic instaurat a Menorca, que cerca un cert equilibri entre el sector primari, secundari i terciari”- E3

“ El gran projecte de Menorca (pti): pacte territorial insular, ara està en revisió i es va aprovar en el 2003, en plena expansió econòmica, molt relacionada amb l’urbanisme derivada de la llei del sol (liberalització del sòl) construcció desaforada, a Menorca això també es va donar, però la societat menorquina va tenir capacitat de respondre d’elaborar un pti anticíclic, que feia front a aquest model de construcció massiva, amb un model molt clar: crear nuclis residencials per viure, nuclis turístics però molt acotats per evitar el turisme de masses, i el sòl rústic per fer feina al camp”-E3.

En aquest context, cal esmentar també, el tipus de turisme que ha rebut cada illa, ja que la seva tipologia resulta decisiva per a la consolidació del seu impacte. El cas d’Eivissa, que com ja s’ha

esmentat és l'illa que ha tingut fins aleshores un major impacte, ha rebut des de el boom turístic un turisme sobretot provinent d'Alemanya i Regne Unit, majoritàriament jove amb un objectiu clau: platja, sol i festa. Mallorca, també ha tingut aquest mateix patró sobretot amb una preponderància del turisme Alemany, però molt més localitzat en diferents zones de l'illa, com Magaluf, Platja de Palma, S'Arenal, etc.. Ara bé, en el cas de Mallorca sobretot durant els últims anys, s'ha començat a donar un turisme més cultural i rural, que s'ha instal·lat a pobles de la serra, o pobles del pla de l'illa amb altres tipus d'interessos. Per últim, Menorca, ha rebut majoritàriament un turisme anglès i nacional però molt més familiar, i en els últims anys turisme francès amb alt poder adquisitiu tot i que també rep el turisme de masses instaurat a les altres illes, però amb menor mesura. Cal puntualitzar que el turisme nacional es dona a totes les illes, sobretot Mallorca i Menorca, però també Eivissa, el qual és caracteritzat sobretot per ser més tranquil, amb més poder adquisitiu i més interessat per la cultura local.

“Això també té a veure amb el tipus de turista que ha rebut, Mallorca i Eivissa des de els anys 60/70 ha estat rebent un turisme de masses molt destructiu, que no s'ha interessat en absolut amb la cultura local. En canvi Menorca, té un turisme més familiar, que s'interessa molt més per la gastronomia, la cultura, etc.. Mallorca sí que seria una mescla, hi hauria el turisme de masses en major mesura, però també hi hauria un turisme més cultural.” - E5

“Cada illa és diferent, les seves societats. Eivissa, va rebre molta immigració, i que també és bo, però per exemple Eivissa es va enfocar molt amb un model turístic que venia a cercar coses concretes que va cercar un oci determinat. Menorca ofereix una cosa diferent, tranquil·litat, turisme familiar, etc.. que va de la mà amb la indocinència de la mateixa societat. “ - E3

“A Menorca sobretot hi ha un tipus de turisme familiar, que cerca un lloc tranquil, té una població flotant de segona residència d'anglès i nacional, és un turisme que no té un gran impacte econòmic, però és un turisme estable i recurrent. També el turisme nacional, sobretot de Catalunya, però de la resta d'estat també, cada cop ve més. Venen a Menorca, perquè intenten evitar la massificació de les altres illes, cerquen un lloc verd, verge i tranquil. En els últims anys ha crescut també molt el turisme de països com França, amb alt poder adquisitiu”- E4

Aleshores, si s'analitza l'impacte d'aquests tipus de turisme, veiem que el resultat és força divers en termes culturals. Mentre que el turisme que rep majoritàriament Menorca, i que comença a instal·lar-se també a alguns pobles de Mallorca, però en menor mesura, és un tipus de turisme que cerca principalment la tranquil·litat, paisatges verds i verges sense explotar, i s'interessa també en conèixer la cultura, la gastronomia i els elements característics de cada lloc, ja que normalment és un turista estable i recurrent, que acaba comprant alguna casa com a segona residència i s'acaba adaptant a la població local de cada lloc.

En canvi, el turisme de masses, resulta ser tot el contrari, normalment provinent d'alemanya, és un turisme jove totalment despreocupat del impacte que pugui tenir al'illa, que no mostra cap tipus d'interès per la cultura i les particularitat del lloc de destí, i que només es dedica a estar a l'hotel amb el tot inclòs, i gaudir del sol, la platja i la festa en un lloc de l'illa, sense interès d'anar a conèixer altres indrets.

Son moltes les causes que expliquen la pèrdua d'identitat cultural que ha patit la població de les illes, com per exemple el simple fet de l'evolució humana, les societats canvien, i ens hem d'adaptar en aquests canvis, també amb major mesura, la globalització, que ha afectat de manera global i ha portat canvis importants, com el fet de crear poblacions molt més grans, més connectades, diverses i obertes al món, que es nodreixen d'altres cultures i formes de ser diferents, i van formant alhora la seva pròpia. Ara bé, tots els entrevistes coincideixen en que el turisme, tal i com s'ha instaurat, com el turisme de masses, és una de les causes principals d'aquest deteriorament cultural.

“Hi ha moltes qüestions de la cultura que s'ha perdut també perquè noltros com a societat hem canviat, està clar que si ho comparem amb els principis dels anys turístics (anys 60), hi hagut un canvi cultural, però també és perquè hem evolucionat. Som ara una Mallorca, molt més oberta, rica, amb més formació. Està clar que la globalització ha fet canviar la nostra cultura i la nostra societat, però com per tot el món” -E2

Aquest tipus de turisme, fa diluir molt la cultura local i l'autenticitat d'un lloc. Degut que per una banda, és molt beneficiós econòmicament, aleshores molts dels negocis, i les empreses de l'illa hi dediquen molts d'esforços en promocionar i enfocar-se als interessos d'aquests turistes, el que fa augmentar alhora la seva entrada i estància a l'illa. En aquesta relació cíclica, hi trobem l'augment desafortat d'aquest turisme, que és el que realment resulta perjudicial per a la conservació afectiva de la cultura popular. El fet de centralitzar l'economia i realment la forma de vida a aquests turistes que venen a passar una curta estada a un racó de l'illa, fa que en comptes de cercar la diferenciació del nostre territori explotant la pròpia identitat com la llengua, el folklore musical, la gastronomia i els productes locals, el que es fa, és posar-se a l'abast de la globalització i es cerca un model en el que s'ofereixi el mateix per tot arreu i sobretot que estigui al gust del consumidor, en aquest cas el turista. Aleshores es cerquen treballadors que parlin llengües estrangeres, sense tenir en compte si parlen la llengua pròpia, i s'ofereix un producte, que sigui del gust del turista.

En aquest context del turisme de masses, també hi hagut alguns casos en els que s'ha intentat explotar la cultura local però destinada a un públic totalment turístic, el que ha fet perdre l'autenticitat cultural, y s'ha modificat i degradat per adaptar-la al turista, el que ha resultat ser un aspecte clau en aquesta degradació de la identitat. Un exemple d'aquest fet, seria el ball de bot a Mallorca, un ball tradicional que normalment es balla a les places dels pobles amb la vestimenta pròpia tradicional i amb la música que l'acompanya mantenint les peces antigues musicals i

representades amb instruments propis també de l'illa com ara la bandúrria. Durant els anys 80 i 90, es va començar a veure que aquests balls i la seva representació cridava l'atenció als turistes, sobretot als turistes de més avançada edat, que s'allotjaven a els hotels del tot inclòs; aleshores es varen començar a donar mostres d'aquests balls, i el que pareixia que havia de ser beneficiós per el manteniment de la cultura local ha acabat portant una folklorització de la cultura local, en la que s'ha perdut l'essència tradicional i s'ha venut a fer un espectacle sense tenir en compte les característiques pròpies i el sentiment que porta aquesta representació, degradant la cultura.

Respectar la cultura i impulsar-la és fer aquestes representacions, els dies que són pertinents a llocs emblemàtics dels pobles amb agrupacions que mantenen les arrels del ball, en elles el turista segurament hi està convidat, però no és destinen aquestes mostres al turista, sinó que es fa principalment per la gent local. Aquí, és on és dona la diferència, i on s'hi hauria d'incidir, per tal de conservar la cultura mallorquina.

I efectivament, és plasma en el si de les illes, ja que Menorca, que ha estat l'illa amb una exposició del turisme de masses inferior, manté una cohesió social i una puresa cultural molt més vigent que no Mallorca i sobretot que Eivissa, les quals s'ha volgut vendre d'una forma tan exponencial al turisme de masses que han obviat el mantenir la seva identitat i les seves arrels.

“El problema és com nosaltres enfocam es turisme, o com ens exposem a ella, en comptes de presentar la nostra idiosincràsia de la nostra cultura tradicional, ens posem a l'abast del la globalització, i en comptes de cercar la diferenciació de territori, sembla que el que estem cercant realment és el mateix per tot, es perd la riquesa i la identitat de cada lloc”- E3

“El turisme de masses que és el que tenim a Balears, acaba afectant a la cultura pròpia del lloc, perquè s'acaba diluint molt, i en el cas de Balears això s'ha notat molt, però així i tot a pesar de la pèrdua de determinats valors”-E5

“Eivissa ha rebut molta immigració de fora, que evidentment també ha anat imposant la seva cultura, i alhora ha anat degradant la cultura local de l'illa, Menorca, en canvi és l'illa que més hi ha sabut conservar, és sa que ha tingut menys turisme, i un turisme de més qualitat, també es veu més afectada per l'increment turístic, però en diferència és la més sap conservar la autenticitat de la seva cultura i el seu patrimoni cultural i l'equilibri en l'entrada de turistes”
-E5

2- Model Turístic

En front a la situació destructiva del turisme a les Illes Balears, la solució no hauria de ser l'eliminació de l'entrada de turistes, ja que el turisme és la principal font d'ingressos i la que ofereix més llocs de feina per a la població de les illes. Tot i que també es podria posar solució en aquesta línia, i cercar alternatives econòmiques per evitar la dependència econòmica del turisme que desde fa molts anys és sotmeten les Illes Balears, impulsant activitats del sector primari i secundari, que van quedar relegades per impulsar un model econòmic dedicat per complet al mercat turístic. Amb la pandèmia provocada per la Covid-19, aquesta necessitat d'un canvi en el model econòmic ha estat un debat molt vigent, que tal vegada resulti l'impuls necessari per provocar aquest canvi.

Ara bé, la situació a la que van arribar tots els entrevistats, està focalitzada en un canvi del model turístic instaurat fins ara a les Illes Balears, donat que ara mateix resultaria una de les solucions més afectives ja que actuaria com a regulador de la dependència econòmica, i alhora també com un impulsor i reestructurador de la identitat popular malbaratada fins ara.

“És evident que a les Illes no podem viure sense el turisme, és una realitat, si aturem el turisme, aturem l'economia de les balears. Per tant hem de crear un model turístic que ajudi a preservar el turisme de qualitat, hem de canviar el model turístic” -E3

Aquest canvi cap a un model turístic més eficient ja fa uns anys que s'ha posat en marxa per part de les institucions de l'illa, quan han vist que el model turístics de masses era totalment insostenible tant a nivell mediambiental, com cultural, social, inclús també a nivell econòmic.

Pel que fa a nivell ambiental, des dels anys 60 amb l'entrada massiva de turistes a les illes, s'ha anat edificant tot el litoral més emblemàtic de l'illa amb diferents hotels, macrodiscoteques, edificis, per tal d'acollir cada cop a més gent, el que ha malbaratat profundament el paratge i els recursos físics de les illes, a més amb l'arribada de cada cop més creuers i avions a les entrades principals de les illes s'han vist incrementat els nivells de CO₂, amb greus impactes ecològics com el canvi climàtic, la pèrdua de la biodiversitat, etc.. que durant els últims anys han incrementat en molta força i s'han convertit en una emergència important de canviar.

“Des de els anys 60 i 70 hi ha hagut un creixement exponencial de turistes i s'ha construït molt a les costes, això és totalment insostenible per l'illa i ho hem hagut d'aturar, no podem construir més, hem malbaratat els recursos, els turistes venen a veure zones verges, no edificis” -E2

A nivell econòmic, un model turístic en el que la temporada turística fos durant tot l'any i no només

sis mesos, tres dels quals (juny, juliol, agost), serien el de més incidència turística, tendria molts més beneficis en termes econòmics i laborals, donat que tot i que hi hauria un descens turístic durant aquests mesos de més entrada, s'estendria durant tot l'any, el que portaria a contractes més estables de treball, i no haver de deixar la població sense feina durant mig any. A més, tal i com ja s'ha comentat, hi hauria d'haver una economia molt més diversificada per tal de rebaixar la dependència turística, i establir una economia cíclica en la que el benefici econòmic no és destinés només als estrats més poderosos de la societat, com a hotels i empresaris, sinó que aquells comerços més petits, la restauració i els establiments més corrents també hi puguin treure benefici econòmic. Amb el turisme de masses, el que és dona és un creixement econòmic molt focalitzat en l'hotel, ja que s'ofereixen promocions del tot inclòs amb convenis a diferents discoteques i llocs de gran popularitat, que evita que el turista ja no vagi a altres indrets o aposti pel petit comerç. Aleshores un altre model turístic lluny del de masses seria molt més beneficiós pel conjunt de la societat.

“Enfocar-ho més a una economia circular, i de fet crec que els empresaris i hotelers haurien de abogar per aquest tipus d'economia, apostant també per el Km0”- E3

A més, des de promoció turística s'hauria d'impulsar un patró turístic en el que el més important fos l'entrada d'un turisme de qualitat i no de quantitat, com el que impulsa el turisme de masses. Un turisme amb alt poder adquisitiu que tot i que en nombre sigui inferior al turisme de masses, arribés a portar els mateixos ingressos, però amb un menor impacte a nivell ambiental i cultural, ja que normalment el turisme amb més poder adquisitiu aporta més diners a la cultura, alhora també tenen un major interès per conèixer els diferents pobles i racons de l'illa, sense quedar-se en un sol lloc, com si fa el turisme de masses; i per últim, el turisme de més qualitat està molt més conscienciat de cuidar l'entorn i respectar el lloc que estan visitant.

“Això també ha fet diversificar el turisme, i allargar la temporada a altres mesos de l'any, I no concentrar-ho tot en tres mesos, i el que fet que també hi hagi turisme els mesos d'hivern ja fa que vingui un altre tipus de turisme, tal vegada no tan jove, amb altres interessos que no només siguin “sol, platja i festa”, I això es dona gràcies a una conjunció entra el sector públic i el sector privat, que vagin pel mateix camí”-E5

“El model turístic més beneficiós per les nostres illes, és aquell que estén la temporada a altres mesos de l'any, una entrada tal vegada menor de turistes, però de més qualitat”- E5

“Per tant hem de crear un model turístic que ajudi a preservar el turisme de qualitat, hem de canviar el model turístic, cap a un de molt més qualitat, que ajudi a preservar els recursos que tenim, reduint el nombre de turístiques però que siguin de molta més qualitat, i diversificant entre els diferents mesos de l'any, estendre la temporada, i que no es centri en tres mesos de l'any” - E3

Per últim, a nivell cultural, l'impacte que ha tingut el turisme de masses ha estat important en tots els nivells, la preservació dels elements tradicionals i la cultura d'arrel han estat en constant disputa amb el turisme al llarg de la història, i ha creat en el si de les illes una societat completament polaritzada.

Durant els anys més benèvols del turisme, es va donar una folklorització important de la cultura local, destinant les representacions i els actes culturals a un públic únicament turístic, degradant per tant l'essència i la importància de la cultura que tal i com exposen els entrevistats hauria d'anar destinada principalment al públic local per tal de que es puguin mantenir tots els seus elements característics; Es considera que si una representació és destina a un públic turístic que normalment no és resident, és desvaloritzen molt elements importants, que fan que aquell acte cultural perdi l'essència tradicional, i passi de ser una representació cultural amb tot un bagatge històric al darrera, amb un "Show" d'hotel per a un públic turístic.

"A Mallorca i Eivissa l'oferta cultural, està molt destinada al sector turístic, és a dir una activitat pensada directament pel turisme, és de concerts, festivals, etc.. que funcionen no només amb la població local, sinó que quan més funcionen és amb el turisme" - E2

Al tenir tota una població molt focalitzada i tan dependent de l'entrada com més elevada millor de turistes, la cultura va passar a un lloc secundari i es va començar a destinar molts dels recursos a mantenir i preservar aquesta entrada turística, adaptant tots els altres recursos a aquest sector. Un d'aquests va ser la cultura, la qual a causa d'aquest fet, des dels anys 60/70, principalment a Eivissa, però també, tot i que en menor mesura a Mallorca i Menorca, la cultura local ha anat perdent importància, sobretot per part de les institucions que cada cop han anat destinant menys recursos i ajudes al sector cultural per destinar-ho a la promoció turística.

"Això també té a veure amb el tipus de turista que ha rebut, Mallorca i Eivissa des dels anys 60/70 està rebent un turisme de masses molt destructiu, que no s'interessa en absolut amb la cultura local En canvi Menorca, té un turisme més familiar, que s'interessa molt més per la gastronomia, la cultura, etc.." - E4

En els últims anys amb el canvi de govern, s'han començat a destinar molts més recursos al sector cultural, el qual havia entrat en una profunda fase de decadència, s'havien perdut moltes festes tradicionals, actes culturals de renom i també l'ús de la llengua catalana estava cada cop més en desús; en definitiva s'havia entrat en un món cultural totalment globalitzat que havia perdut la seva diferenciació i autonomia, el que va fer perdre l'essència i el valor de la cultura pròpia de cada illa.

Aleshores, en aquests últims anys amb la nova legislatura i amb aquest augment de recursos per una banda, i amb el canvi de model turístic que s'està impulsant per un altre, s'ha començat a veure una recuperació cultural important, sobretot a l'illa de Mallorca. Cada cop son més els joves, que és comencen a interessar per la música i el ball tradicional mallorquí, que és preocupen i lluiten per la

conservació de la llengua catalana i també per a mantenir la història i les festes tradicionals perquè les quals no esdevinguin en festes destinades al turisme, sinó que siguin per la gent del poble i dels voltants; hi ha ara un interès ciutadà a sentir-se identificat amb els elements culturals d'arrel, i són moltes les agrupacions i les associacions que s'estan mobilitzant per tal de crear una major conscienciació social de la importància que té el mantenir i considerar la nostra pròpia identitat cultural.

“Jo crec que la societat està despertant, o ja està desperta en aquest sentit, i la gent entén que realment la identitat és el que ens fa ser a nosaltres com som, i jo sí que veig que la gent està interessada amb, o bé pot ser només en el meu entorn [...] veig que per exemple molta gent de la meua edat, s'està començant a apuntar a ball de bot, jo crec que comencem a ser conscients de que tenim, que nosaltres no només som mallorquins per què menjem sobrassada, som mallorquins perquè fem més coses, i agafar una mica de rigor, ser conscients, anar a classe, totes aquestes coses, és una cosa que sa gent està fent”- E1

“En els últims anys hi ha hagut un augment dels recursos a la cultura. Hi hagut una folklorització de la cultura molt important, es va perdre molt l'essència de la cultura local, i es va destinar la cultura a les representacions enfocades a un públic turístic. En els últims anys, sí que s'ha donat sobretot a Mallorca, una recuperació de les tradicions i de la cultura molt important, que esperem que es mantingui”- E2

El cas de Menorca, des de la perspectiva cultural ha estat diferent, i no ha patit aquesta decadència cultural pròpia com la que ha tingut Mallorca i Eivissa, gràcies a que ha estat l'illa que més ha preservat i controlat el seu entorn en relació a l'entrada massiva de turistes. Donat que ha estat l'illa que menys s'ha venut a la indústria explotadora de turistes, i que ha optat per promocionar un turisme més familiar, rural, i cultural, ha tingut també una conservació lingüística i cultural molt més ferma que les altres illes.

“La cultura també és un sector econòmic, i la fina línia que hi ha entre cultura i oci o entreteniment és molt prima. A Mallorca i Eivissa l'oferta cultural, està molt destinada al sector turístic, és a dir una activitat pensada directament pel turisme, és de concerts, festivals, etc.. que funcionen no només amb la població local, sinó que quan més funcionen és amb el turisme. A Menorca, hi ha un potencial teixit associatiu, associacions culturals sense ànim de lucre, que es dirigeixen molt al públic local”- E4

Menorca no va explotar el comerç de l'oci nocturn, aleshores no hi trobem macro discoteques, ni cap lloc a l'illa destinada completament al turisme de masses, entès com a turisme de festa, sinó que ha seguit mantenint les festes tradicionals de cada poble, les quals majoritàriament són les festes de cavalls, com l'única festa de la que es pot gaudir si vas a l'illa, implusant d'aquesta manera un turisme molt més cultural, en tant a interessat per les festes populars. L'única festa que s'ha

globalitzat més ha estat la que es celebra a finals de juny per Sant Joan a Ciutadella, la qual sí que reb molta gent de fora, sobretot de Mallorca i Catalunya, que tal vegada sí que va a la festa amb un objectiu de diversió i festivitat i no tant cultural. Són festes anomenades pels sociòlegs, com festes “glocals”, amb profundes arrels tradicionals que es mantenen, però amb l’excusa perfecte per massificar-les i així durant un curt període de l’any, tenir grans beneficis econòmics.

“Són Festes que durant una temporada va promocionar molt aquesta festa i ara és troben amb una festa molt massificada, i el que fan és que els locals viuen un tipus de feina, I la gent que ve de fora un altre totalment diferent, l’espai és el mateix però el tipus de festa canvia”- E4

Tot i això, no es pot negar que Menorca també reb turisme de masses i que de cada cop més durant la temporada alta s’hi troba una illa massificada de visitants de per tot arreu, però es pot afirmar i concloure que és l’illa de les analitzades amb un model turístic ara mateix molt més eficient en termes culturals i socials que la resta d’illes, en tant a entrada de turistes de qualitat amb grans beneficis econòmics per l’illa i alhora amb una preservació cultural benèvola per a la conservació de la localitat i l’autenticitat de la societat i la història menorquina.

3- Resposta institucional

Des de les institucions polítiques, totes i tots els entrevistats, varen coincidir en que s’ha de crear un model turístic que uneixi aquests dos sectors, i que estigui verenat sobretot per el respecte i l’adequació a la cultura pròpia de cada Illa, sense per altre banda, eliminar el turisme, ja que en primer lloc, s’ha de deixar constància que el turisme és el principal sustent econòmic de les Illes Balears i que la seva destrucció resuleria una profunda crisi econòmica i social. Actualment, amb la crisi sociosanitària provocada per la COVID-19, es confirma aquest fet, ja que en front a la parització de l’entrada i sortida de persones dels seus respectius llocs de residència, el món en general, pero en especial destinacions turístiques com el cas de Balears, s’han vist greument afectades en termes econòmics sobretot, però també culturals i socials.

“Qualsevol govern de les illes, sap que el turisme és la base i el sustent de l’economia de les illes i ara ho hem notat amb la pandèmia, El turisme aporta molt de llocs de treball” - E2

El turisme i la cultura són dos sectors que es tracten de manera molt diferent en les institucions públiques, l’economia té més importància que la conservació de la cultura d’arrel i aquest fet ha estat persistent des de el començament del boom turístic a les illes. Els pressupostos i les ajudes destinades a la cultura en general sempre han estat deficients, aquest fet té a veure segurament amb el deteriorament que ha anat vivint la cultura popular i els elements identitaris durant els últims anys.

Tot i això, amb l'entrada al poder de nous partits polítics més progressistes als governs de les illes, s'ha anat diversificant i han anat augmentant els pressupostos a l'àmbit cultural, aportant més ajudes al sector i impulsant i donant suport a les noves iniciatives per seguir promocionant la cultura més pura.

Amb aquest canvi governamental i les noves estratègies pressupostàries, s'ha pogut notar en la societat de les illes, sobretot de Mallorca aquest augment en l'interés cultural. Cada cop són més les persones interessades en seguir la música tradicional, el ball pagès, en gaudir de la gastronomia local i en sentir-se identificats en elements populars.

L'oferta d'oci i entreteniment que ofereixin aquestes institucions també és clau per tal de garantir un equilibri entre el turisme i la conservació del patrimoni cultural. Totes i tots els entrevistats coincideixen en que el que s'ha de fer són activitats culturals amb l'objectiu de promocionar la cultura autèntica i no una cultura folkloritzada com la que hi ha hagut fins aleshores, la qual a portat al deteriorament cultural. S'ha de optar perquè al principal públic al qui és destini la cultura sigui el turisme autòcton, sense desprestigar el públic turístic, al qual també pot ajudar al manteniment d'aquesta cultura, ara bé, no és en cap cas la cultura la qui s'ha d'adaptar al turista, sinó que és aquest el que ha de mostrar un interès i el que s'ha de apropar a la cultura popular, i és un dels objectius principals dels polítics i les polítiques per tal de reduir l'impacte turístic a la cultura i la societat de les illes.

“Els turistes s'han d'adaptar i han de conèixer el tenim aquí, han de saber que aquí hi ha una llengua diferent, i una cultura pròpia que no són sa paella i ses sevillanes, no podem pretendre canviar el model de turisme de masses, és casi impossible, el que hem de pretendre és que el model turístic que hi hagi aquí no sigui el turisme de masses” -E6

“El que ha de fer la cultura és mostrar el que tenim aquí, no ens hem de vendre al que entén o deixa d'entendre el turisme, sinó que hem de explotar el potencial cultural que tenim aquí, i aquesta diferència és la que realment atraurà el turista. Hem d'afavorir que les companyies illenques, sigui el que sigui qualsevol tipus d'art mostri la realitat d'aquí”- E1

“Una part dels pressupostos del turisme, ha anat destinat a la cultura, el que s'ha de fer es que es destinen a una cultura que conservi les arrels i l'essència tradicional i no una cultura folklorizada.”-E3

A Menorca, han tingut una estratègia política molt més benèvola amb la cultura, realitzant activitats culturals molt destinades a un públic local i alhora també impulsant als músics i artistes de la pròpia illa. Tal i com comenta el conseller Miquel Maria, a Menorca no és donen ajudes a festivals o activitats que no siguin molt acotades al públic menorquí, sinó que ho destinen molt a impulsar activitats tal vegada amb no tant de renom, però que ajudin realment la població local que es destina

al sector cultural. Un exemple és el festival de música “Pedra viva” que es celebra a l’illa durant l’estiu en la que hi ha molts artistes locals o bé també la inversió del patrimoni cultural arqueològic impulsant la cultura prehistòrica i talaiòtica. Aquests avenços per part de les institucions ajuden a la conservació cultural i a mantenir les arrels i les tradicionals en el sí de l’illa.

Tot i que Mallorca també ha seguit mantenint les festes tradicionals i elements força identaris, que també han ajudat a mantenir la cultura d’arrel, però en menor mesura, segurament per l’alta pressió del turisme de masses que ha tingut, el que ha fet reorientar les polítiques públiques. El cas d’Eivissa és el més destructiu a aquest sentit, i des de les institucions polítiques es va apostar per seguir un model, on la cultura va quedar relegada al turisme de masses, convertint-se aquest en el gran aliat de la política eivissenca i rebent gran part de les ajudes per tal de seguir amb la seva promoció.

“Les institucions no donem diners a la gent que no és de Menorca, no es financen macro festivals, només els que provenen aquestes associacions menorquines sense ànim de lucre, que són les que realment necessiten la nostra ajuda”- E4

7- CONCLUSIONS:

Amb aquest treball s’ha pogut analitzar quin ha estat l’impacte que ha tingut el turisme, sobretot el turisme de masses, en cada una de les principals Illes Balears; sobretot com ha estat aquest impacte en la cultura, entenent aquesta com la cultura popular d’arrel més pura, i en la societat local de cada una d’elles, en tant a com ha degradat en alguns casos o bé com s’ha sabut mantenir i conservar al llarg de la història. També quin és el paper de les institucions en aquest sentit, i com consideren i actuen per fer front a dos sectors importants i summament controvertits en el si de les illes. Així mateix, també s’ha analitzat quin ha estat el model turístic vigent fins avui en dia, i en consonància, quin hauria de ser el model turístic més eficient per a un menor impacte del turisme.

En primer lloc, s’ha de recalcar que el turisme és un element clau i fonamental per a la subsistència econòmica de les Illes, és el sector que més llocs de feina genera a l’any i el que aporta ingressos més elevats, aleshores tal i com està gestionat el sector econòmic a les illes, ara mateix és indispensable eliminar el sector turístic, per tant en aquest sentit la solució immediata no hauria de ser frenar l’entrada de turistes, sinó que les solucions polítiques haurien d’anar enfocades a canviar el model turístic existent.

Està clar que el model turístic de masses implementat des dels anys 60 i 70 a les Illes és categòricament insostenible, ja que és evident que el seu impacte en la història cultural i social i el seu impacte ambiental han estat realment degradants per les illes el que ha fet arribar a situacions d’emergència que han fet canviar les estratègies polítiques per tal de salvar aspectes com la llengua catalana, la qual ha estat en grans períodes de desús; per tal de restaurar festes tradicionals relegades

a les macrodiscoteques a peu de platja; per salvar la cultura popular totalment folkloritzada dirigida a un públic únicament estranger, i per altre banda, també per salvar el paratge de les illes, el qual cada cop era més construït i deteriorat per els grans hotels i grans empreses destinades al sector turístic; entre molts altres problemes als quals els polítics i la societat en general s'hi han hagut d'enfrontar.

El cas de Menorca és clau per entendre de quina manera el turisme té a veure amb el deteriorament de la cultura. Tal i com s'ha puntualitzat durant l'anàlisi d'aquest treball, el turisme no és l'únic causant de la pèrdua d'identitat cultural i social, sinó que el comportament de la societat és clau per l'esdevenir d'aquesta degradació; ara bé analitzant els casos de Mallorca i Eivissa, en les que l'impacte del turisme de masses ha estat pioner i molt intens, i el cas de Menorca, el qual ha estat molt posterior i en menor mesura, tot i que també n'hi ha hagut, és pot concloure que el turisme de masses és un fenomen força destructiu cap a la cultura d'arrel i la societat més tradicional, donat que aquesta última, ha estat l'illa en la que més s'ha sabut preservar elements claus en la cultura popular com les festes populars, el ball de bot, la música menorquina, els festivals de música de gent local, la preservació de la llengua, el patrimoni talaiòtic, la gastronomia tradicional, entre d'altres elements, i sobretot no s'ha venut a les demandes turístiques com si ho han fet les altres illes, amb la construcció massiva d'hotels i macrodiscoteques, sinó que han tingut molt en compte la conservació del seu paisatge verge, el qual és dels elements més important sobretot i encara que sembli contradictori per la promoció turística de l'illa. Ara bé, des de promoció turística de l'illa de Menorca, s'ha impulsat molt més un turisme no tan abundant però més de qualitat, sobretot un turisme familiar britànic i nacional i en els últims anys francès amb alt poder adquisitiu i que s'interessi per la cultura i el producte local. A més, és l'única illa, que també ha sigut preservar el sector primari i secundari, i no ha apostat per el sector turístic únicament com a fenomen creador de beneficis econòmics, tot i que sí que és el principal.

L'illa de Mallorca en els últims anys també ha anat apostant per un canvi en el model turístic apropiant-se cada cop més en aquest escenari menorquí, el que ha fet augmentar notablement l'interès per la cultura d'arrel. En canvi a Eivissa, no s'ha vist fins el moment un canvi en aquest sentit sinó que segueix abogant per l'entrada massiva de turistes, i enfocant es podria dir que el cent per cent, de la seva economia a les demandes i a l'increment turistes; desde el boom turístic va adaptar tota la seva infraestructura a l'activitat turística conservant molt poc l'essència pròpia, el que fa que segurament sigui molt més difícil canviar aquest model enfocat al turisme de masses. Alhora, per tant, és l'illa que segueix tenint una cultura local cada cop més deteriorada i una societat cada cop menys cohesionada, tot i que sí que hi ha associacions i grups polítics que aboguen per a una recuperació del patrimoni cultural i de les tradicions, en general es pot afirmar que a Eivissa l'interès econòmic que porta el turisme va per sobre encara de la conservació efectiva de la cultura i la societat més autèntica.

Mitjançant l'anàlisi de les entrevistes s'observa la defensa d'aquest canvi de model turístic i aquesta consideració cap el model menorquí per sobre dels altres, aleshores és cap aquí que s'hauria de

seguir treballant des de les institucions per tal de rebaixar l'impacte turístic, intentant seguir el model turístic en el que la qualitat del turista sigui primordial en front a la quantitat, que l'entrada de turistes és pugui allargar a tot l'any per tal d'evitar massificacions durant un període curt i també per cercar un sistema laboral més efectiu i no tan precari amb altes jornades laborals, sous baixos i llargues temporades en desocupació i sobretot, clau en aquest treball, cercar un equilibri efectiu en el que el turisme pugui conviure amb la societat local, sense crear una població polaritzada, i sense que l'impacte turístic sigui un causant de la pèrdua de la identitat de cada illa.

La cultura de cada lloc, ha d'estar focalitzada en el seu públic local, i ha de respectar la història i els elements culturals propis per a que aquella representació sigui el més autèntic possible; ja que s'ha vist al llarg de la història que quan aquestes representacions passen a estar destinades a un públic turístic es perden tots aquests elements i és quan la cultura perd poder i influència entra la societat. Des de les institucions polítiques s'hauria de trobar un equilibri molt més estable entre les aportacions econòmiques i l'interès entra el sector turístic i el sector cultural. Tot i que en els últims anys s'ha anat cercant aquesta estabilitat i els avenços són evidents, encara no s'ha arribat en aquest equilibri i encara trobem en el si de les illes una clara tendència beneficiària cap el sector turístic que deixa a la cultura en segona instància, el que fa que aquesta entri en recessió i cada cop sigui menys important per la societat. Si es creen polítiques que afavoreixin la cultura, i es dona una efectiva promoció per part de les institucions governamentals, l'interès per la cultura cada cop serà més evident entra la població i la seva conservació serà més efectiva.

Les Illes Balears, no es poden permetre perdre el turisme, però tampoc la cultura donat que és un dels seus grans atractius de poder que tenen, aleshores des de les institucions s'haurien d'aplicar molts més esforços econòmics i polítics per a la seva protecció, per tal de poder seguir assolint tot el llegat cultural de la història de cada territori i la seva pròpia identitat cultural i social. De fet amb aquesta diferenciació cultural, lluny de la globalització postmoderna que vivim actualment, s'hauria de fer la promoció turística, tenint en compte tots els elements del patrimoni cultural de cada lloc i de la pròpia cultura, gastronomia, paratges, etc.. per tal de promocionar el que realment hi ha a cada illa i no el que els turistes esperen o desitgen trobar com fa el turisme de masses, fins aleshores existent.

Per acabar, fent referència a investigacions futures, s'haurà d'analitzar de quina forma la pandèmia provocada per la COVID-19, la qual ha estat clau en el sector turístic i també cultural, provocant una aturada completa de l'activitat sense precedents, provocarà importants canvis en el si de les Illes Balears en tant al nou paradigma turístic que es dibuixa.

Segurament en els pròxims anys, el retorn a la normalitat serà de forma escalonada i portarà a canvis que tal vegada ja es mantinguin formant un nou model turístic. Amb la nova situació que ens ha lliurat aquesta crisi pandèmica, és totalment inabastable seguir amb el model turístic de masses, donat que les aglomeracions, els llocs d'oci nocturn i les entrades i sortides de diferents països es

troben en una situació d'incertesa i contrarietats, les quals no s'asseguren que tornin a la normalitat en els pròxims anys. Aleshores, donada aquesta situació de confusió es pot aprofitar per realitzar importants canvis en aquest sentit i apostar per una entrada de turistes més sostenible a tots els nivells per tal de causar un menor impacte a la cultura i la població local de les illes. Aprofitant també, la cohesió social i la solidaritat social que ha deixat la crisi sanitària, per tal de seguir creixent a nivell cultural i explotar i retrobar-nos en l'essència del nostre entorn per mantenir viu l'esperit tradicional i sobretot l'autenticitat del nostre poble, que és el que configura una societat ferma.

8- BIBLIOGRAFIA:

- Agència d'Estratègia Turística de les Illes Balears (2019). *El turisme a les Illes Balears, anuari 2019*. Conselleria de Model Econòmic, Turisme i Treball. Govern de les Illes Balears.
- Aguiló, E. et al. (2004). *Las actitudes de los residentes en Baleares frente al turismo*.
- Aguiló, E. et al. (2007) . *Actitud de los residentes frente al turismo. Análisis para las Islas Baleares*
- Amer, J (2009). *Los debates sobre la percepción social del turismo en las islas baleares*. Departamento de Filosofía y Trabajo Social. Universidad de las Islas Baleares.
- Arrom, J.M (2010). *El turismo local en Mallorca: recursos, productos y potencialidades*. Memoria de investigación. Universitat de les Illes Balears.
- Besculides, A., Lee, M. & McCormick, P. (2002). *Resident's perceptions of the cultural benefits of tourism*. Annals of Tourism Research, 29(2), pp. 303-319.
- Castillo, M. y Castaño, V. (2015). *La promoción turística a través de técnicas tradicionales y nuevas. Una revisión de 2009 a 2014*. Universidad de Medellín. Colombia.
- Carbonero, M.A, et al. (2001): L'espai social de l'exclusió a les Balears. Una proposta d'àrees d'atenció preferent. Sa Nostra. Palma.
- Cerveró, J; Iglesias, O y Villacampa, O. (2002). *Marketing turístico*. Editorial Octaedro, S.L.,
- Colom, F (2015). *Las primeras fases del turismo de masas: el caso de Baleares 1955-1975*. Universitat de les Illes Balears.
- Esman, M. (1984). *Tourism as ethnic preservation: the Cajuns of Louisiana*. Annals of Tourism Research, 11(3), pp. 451-467.

- Gómez, L., San Martín, J. & Bertiche, C. (1999). *A model of tourism experience and attitude change*. Annals of Tourism Research, 26(4), pp. 1024-1027.
- Gursoy, D., Jurowski, C. & Uysal, M. (2002). *Resident attitudes: a structural Modeling Approach*. Annals of Tourism Research, 29(1), pp. 79-105.
- Institut d'estadística de les Illes Balears. IBESTAT. (2020)
- Inskeep, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*
- Jaume Matas, J (2015). *NATIU: Projecte per a introduir la cultura Mallorquina als establiments d'allotjament*. Departament d'Economia Aplicada. Facultat de Turisme. Universitat de les Illes Balears. Palma.
- Ramón Cardona, J (2014). *La percepción de los impactos culturales en una comunidad insular*. REDMARKA.UIMA-Universidad de A Coruña – CIECID Año VII, Número 13, v I pp. 63-92. A Coruña.
- Ramón Cardona, J (2012). *Actitudes de los residentes hacia el turismo en destinos turísticos consolidados: el caso de Ibiza*. Departament d'Economia de l'Empresa. Universitat de les Illes Balears. Palma
- Reisinger, Y. & Steiner, C. J. (2006). *Reconceptualizing object authenticity*. Annals of Tourism Research, 33(1), pp. 65-86.
- Morell, M. (2016) "*Turisme per desposseïció: el treball col·lectiu del patrimoni cultural com a comú denominador urbà*". Quaderns 32, pp. 51-69. ISSN 0211-5557. Universitat de les Illes Balears i Universitat de Barcelona.
- Tomillero Gutiérrez, E. (2020) "*Institucional promotion of the "Ibiza" tourist brand*". Gran Tour: Revista de Investigación Turísticas nº 21; pp-164-184- ISSN:2172-8690. Facultad de Turismo.Universidad de Murcia.
- Salvà Tomàs, P (1989). *Turismo, medio ambiente y ordenación del territorio en la Islas Baleares*. Treballs de geografia, núm. 42 p. 129-137. Departament de ciències de la Terra. Universitat de les Illes Balears. Palma 1989.
- Sastre, A. Y Payeras, M. (2004). "*Diferencias en el perfil del turista de la temporada alta y baja en Baleares*". Universitat de les Illes Balears.

- Sedmak, G. & Mihalic, T. (2008). *Authenticity in mature seaside resorts. Annals of Tourism Research*, 35(4), pp. 1007-1031.
- SMITH, V. (ed.). (1989): *Hosts and guests: The Anthropology of Tourism*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press. 341 pp.
- Vallespir, J. (1999). "Interculturalismo e identidad cultural". *Revista interuniversitaria de formación del profesorado: REIFOP*, ISSN 0213-8646, ISSN-e 2530-3791, N° 36, págs. 45-56
- URRY, J. (1990 y 2002): *The Tourist Gaze. Travel and tourism in contemporary societies*. Sage. Londres, 176 pp.
- WALL, G. y MATHIESON, A. (2006): *Tourism: change, impacts and opportunities*. Pearson Prentice Hall. Harlow, 412 pp.

ANEXOS I

Guió entrevistes:

Júlia Colom:

- 1- Quins són els principals motius que et motiven a la recerca i a la interpretació de cançons tan antigues mallorquines?
- 2- Per tant, és teu principal lloc de recerca ha estat el teu padrí?
- 3- Quins són els teus principals referents en el món de la música, a part del teu padrí?
- 4- Donat que pertanyes al sector cultural més tradicional, de quina forma penses que s'estan perdent les nostres tradicions i la nostra cultura més pura?
- 5- Creus que el turisme hi té alguna cosa a veure? Crec que ja ho has respost bé, de fet, fent la meua recerca per aquest treball, és casi casi sa causa principal diria jo.
- 6- Creus que desde el món de la política es destinen molt més recursos per promocionar, conservar i incentivar el turisme que no pas la cultura més pròxima, en les illes?
- 7- És a dir tu, que hi estàs ficada, no reps ajudes?
- 8- Quines diferències principals destacaríes en els actes culturals (en aquest cas musicals), hi ha entre les actuacions o els espectacles, que es munten per ser representats davant un públic majoritàriament turístic, i entre aquells, que com el teu cas, atreuen un públic molt més autonòmic (diria jo).
- 9- Pero si que per exemple, desde es meu punt de vista, quan s'han fet representacions això, per

exemple de ball de bot, quan s'ha fet cap a un públic turístic, s'ha desvaloritzat tot molt, per exemple el vestuari, alomillor també l'aspecte musical, s'ha com a deixat molt de banda, i en es final, s'ha mostrat una cosa, que no sé jo, si és del tot lo que és realment tot el que engloba el ball de bot. És a dir que quan enfoques una representació musical a un públic turístic, pareix que tot es desvirtualitza un mica.

10- Clar, a nes final amb aquesta generalització de el flamenco o les sevillanes, per tot el panorama nacional, es va fer tal vegada perdre, la identitat pròpia de cada lloc.

11- Creus que s'estan conservant les tradicions culturals a les illes? O per el contrari hi ha tota una despreocupació per part de la societat?

12- A alguna entrevista has afirmar que la música d'arrel s'està revaloritzant, perquè creus que està passant això, si ahora vivim en un món totalment globalitzat, on podem escoltar la música de tots els països arreu del món?

13- Penses que amb un turisme cultural, que no sigui el model turístic de masses de sol, platja i festa, és pot potenciar més el sector cultural mallorquí, o Creus que la cultura local ha d'estar orientada al públic resident?

14- Has sortit de Mallorca per presentar la teva música?, tot i cantar músiques tradicionals mallorquines, has tingut bona acollida a l'estranger?

15- Vares fer el treball de final de grau, de una recuperació de cantadores i cantadors de tonades i música tradicional de Mallorca, amb aquest treball, i amb la teva pròpia recerca musical que has anat fent al llarg de la teva vida, com considerarem que s'han conservat o perdent la música antiga

16- El que fas, és agafar les cançons tradicionals, principalment tonades molt antigues, I els traspasseu a un estil musical com el jazz. Aquesta reinvenió, ha estat motivada per un apropament al públic, ja que la música tradicional no atreu, i ha quedat una mica descatalogada, o hi hagut altres tipus de motivacions?

Bel Busquets/ Ruth Mateu/ Biel Barceló:

1- Creus que el Turisme, és un fenomen que pot degradar la cultura local de les illes?. En quina mesura?

2- Es pot crear un model turístic o existeix algun model turístic que sigui beneficiós econòmicament, però que ahora no sigui tan nociu per la conservació de la cultura i per la tranquil·litat dels residents?

3- Creus que la política de les Illes, està molt més enfocada a mantenir, conservar i impulsar el turisme que no pas la cultura local? En el sentit de dedicar més diners, a impulsar una cultura atractiva pels turistes, i no conservant la cultura més pura i tradicional. O bé destinar les activitats al turisme i no pas als residents, etc..

4- En comparació, quina Illa Creus que ha sabut conservar més la seva cultura i ha sabut potenciar més les tradicions al llarg del temps. Creus que és degut al tipus de turisme que ha rebut?

5- Quins elements culturals, creus que haurien de ser intocables per part de les institucions polítiques? En el sentit que representin la societat i les arrels de les illes.

- 6- Creus que el turisme i la cultura són elements iguals d'importants en el nostre territori? I des de el govern, se li dona la mateixa importància?
- 7- Creus que a dia d'avui, s'han perdut elements culturals, a causa del turisme de masses que han rebut les illes? (Festes tradicionals, cançons etc..)
- 8- Perquè Creus que s'ha donat un lleu descens en els últims anys del turisme de masses (sol, platja i festa), i s'han incorporat nous models turístics (turisme cultural, rural, etc..)
- 9- Quin turisme Creus que és més beneficiós per les nostres illes?
- 10- Desde el teu punt de vista, es pot compaginar el turisme amb una conservació afectiva de la cultura local i les tradicions d'un lloc?
- 11- Quin penses que és l'element cultural o social que més s'ha perdut en el sí de Mallorca?

Miquel Àngel Maria

- 1- Què consideres que és el més important de Menorca?
- 2- Perquè creus que és l'illa que més ha sabut preservar els seus espais naturals I la seva cultura local?
- 3- Qué es fa desde el govern per mantenir la cultura?
- 4- Quin creus que ha estat la pèrdua sociocultural més important dels últims anys? Es deu al turisme?
- 5- Quin tipus de turisme predomina a l'illa?
- 6- De quina manera creus que Menorca es diferencia de les altres?
- 7- Quin turisme creus que és més beneficiós per Menorca (en tots els aspectes socials, econòmics, culturals, mediambientals)?
- 8- Creus que el turisme perjudica a la conservació cultural i social de l'illa?
- 9- Quines estratègies practica al govern per la conservació de la cultura i per reduir l'impacte que hi pugui tenir el turisme?
- 10- perquè creus que hi ha tantes diferències entre el turisme que podem trobar a Eivissa (majoritàriament de festa) i en algunes zones de Mallorca com Magaluf o s'Arenal, respecte a Menorca, en la que no hi trobem zones, on és doni aquest tipus de turisme?.
- 11- Pel que fa a les festes, heu sabut mantenir molt bé les festes patronals, i no heu caigut en les macrofestes amb grans discoteques. Creus que això ha ajudat a evitar el turisme de joves estrangers que cerquen festa, alcohol com el que sí trobem a Mallorca i Eivissa?

ANEXOS II

Taules estadístiques:

T 1.1.6 Arribades de passatgers per mes i procedència del vol a Mallorca (2018-2019)
Llegadas de pasajeros por mes y procedencia del vuelo a Mallorca (2018-2019)
Passenger arrivals in Mallorca broken down by month and flight origin (2018-2019)

MESOS MESES MONTHS	PASSATGERS/ PASAJEROS/ PASSENGERS							
	INTERILLES INTERISLAS INTER-ISLAND		NACIONAL NACIONAL DOMESTIC		INTERNACIONAL INTERNACIONAL INTERNATIONAL		TOTAL	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Gener/ Enero/ January	26.707	29.164	204.733	219.743	121.311	165.211	352.751	414.118
Febrer/ Febrero/ February	29.584	32.863	192.018	202.861	182.214	222.264	403.816	457.988
Març/ Marzo/ March	36.193	37.561	251.501	265.157	416.989	376.386	704.683	679.104
Abril/ Abril/ April	34.340	35.270	260.557	275.693	827.754	1.016.157	1.122.651	1.327.120
Maig/ Mayo/ May	41.891	43.426	260.345	270.969	1.335.176	1.330.883	1.637.412	1.645.278
Juny/ Junio/ June	42.891	44.754	284.773	317.788	1.584.507	1.593.211	1.912.171	1.955.753
Juliol/ Julio/ July	42.079	42.032	314.094	346.270	1.800.345	1.762.859	2.156.518	2.151.161
Agost/ Agosto/ August	38.418	38.891	326.493	351.790	1.689.091	1.698.263	2.054.002	2.088.944
Setembre/ Septiembre/ September	44.693	47.967	261.640	287.869	1.535.340	1.506.053	1.841.673	1.841.889
Octubre/ Octubre/ October	41.131	44.117	244.695	250.642	1.077.283	1.049.483	1.363.109	1.344.242
Novembre/ Noviembre/ November	35.796	36.311	219.442	229.329	206.224	190.406	461.462	456.046
Desembre/ Diciembre/ December	31.837	32.648	226.732	240.216	233.366	206.228	491.935	479.092
TOTAL	445.560	465.004	3.047.023	3.258.327	11.009.600	11.117.404	14.502.183	14.840.735

Font: Conselleria de Model Econòmic, Turisme i Treball. Agència de Turisme de les Illes Balears.

Recuperat de: <http://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/f/325768>

T 1.1.9 Arribades de passatgers per mes i procedència del vol a Menorca (2018-2019)
Llegadas de pasajeros por mes y procedencia del vuelo a Menorca (2018-2019)
Passenger arrivals in Minorca broken down by month and flight origin (2018-2019)

MESOS MESES MONTHS	PASSATGERS/ PASAJEROS/ PASSENGERS							
	INTERILLES INTERISLAS INTER-ISLAND		NACIONAL NACIONAL DOMESTIC		INTERNACIONAL INTERNACIONAL INTERNATIONAL		TOTAL	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Gener/ Enero/ January	11.941	13.117	20.062	21.190	11	1.148	32.014	35.455
Febrer/ Febrero/ February	12.813	14.127	22.283	22.793	706	1.141	35.802	38.061
Març/ Marzo/ March	16.324	17.215	41.566	36.347	1.786	1.635	59.676	55.197
Abril/ Abril/ April	14.892	15.655	49.389	55.326	9.589	15.883	73.870	86.864
Maig/ Mayo/ May	17.922	19.076	48.944	46.859	101.869	104.527	168.735	170.462
Juny/ Junio/ June	18.066	19.314	88.496	96.899	162.447	156.314	269.009	272.527
Juliol/ Julio/ July	16.036	17.031	114.612	121.579	193.241	188.596	323.889	327.206
Agost/ Agosto/ August	14.947	16.524	120.677	128.914	186.399	189.395	322.023	334.833
Setembre/ Septiembre/ September	16.272	18.011	79.443	80.102	143.600	129.493	239.315	227.606
Octubre/ Octubre/ October	15.776	17.812	38.994	35.207	54.229	53.286	108.999	106.305
Novembre/ Noviembre/ November	15.147	16.098	21.825	22.923	1.148	1.146	38.120	40.167
Desembre/ Diciembre/ December	14.366	15.381	25.078	26.074	1.084	1.265	40.528	42.720
TOTAL	184.502	199.361	671.369	694.213	856.109	843.829	1.711.980	1.737.403

Font: Conselleria de Model Econòmic, Turisme i Treball. Agència de Turisme de les Illes Balears.

Recuperat de: <http://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/f/325768>

T 1.1.12 Arribades de passatgers per mes i procedència del vol a Eivissa (2018-2019)

Llegadas de pasajeros por mes y procedencia del vuelo a Ibiza (2018-2019)

Passenger arrivals in Ibiza broken down by month and flight origin (2018-2019)

MESOS MESES MONTHS	PASSATGERS/ PASAJEROS/ PASSENGERS						
	INTERILLES INTER-ISLAND		NACIONAL NACIONAL DOMESTIC		INTERNACIONAL INTERNACIONAL INTERNATIONAL		TOTAL
	2018	2019	2018	2019	2018	2019	
Gener/ Enero/ January	15.173	16.214	63.510	67.241	5.986	4.883	84.669
Febrer/ Febrero/ February	16.498	17.877	62.483	66.246	7.800	6.473	86.781
Març/ Marzo/ March	20.174	21.493	91.274	90.930	35.369	12.585	146.817
Abril/ Abril/ April	20.663	20.913	106.415	112.290	128.162	144.811	255.240
Maig/ Mayo/ May	24.783	26.613	125.437	121.041	310.994	318.101	461.214
Juny/ Junio/ June	26.534	27.599	161.231	164.832	404.691	406.045	592.456
Juliol/ Julio/ July	26.404	26.105	187.828	193.194	457.390	457.262	671.622
Agost/ Agosto/ August	23.950	24.918	192.175	190.325	453.235	457.827	669.360
Setembre/ Septiembre/ September	25.778	26.291	150.370	146.573	383.456	380.697	559.604
Octubre/ Octubre/ October	21.767	22.703	96.047	93.452	199.601	201.060	317.415
Novembre/ Noviembre/ November	18.759	19.803	67.655	68.860	8.610	7.637	95.024
Desembre/ Diciembre/ December	17.205	17.166	69.240	73.809	9.356	8.248	95.801
TOTAL	257.688	267.695	1.373.665	1.388.793	2.404.650	2.405.629	4.036.003

Font: Conselleria de Model Econòmic, Turisme i Treball. Agència de Turisme de les Illes Balears.

Recuperat de: <http://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/f/325768>